

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА СІМЕЙНЕ ДОЗВІЛЛЯ У
МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

ПИЛИП ВАНЕССА ВАСИЛІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова

освіта Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Біда Олена Анатоліївна
доктор педагогічних наук,
професор

Консультант:

Кіш Юліанна Іванівна
викладач

Завідувач кафедру:

Біда Олена Анатоліївна,
доктор педагогічних наук,
професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2021

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Кваліфікаційна робота
КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА СІМЕЙНЕ ДОЗВІЛЛЯ У
МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Пилип Ванесса Василівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Науковий керівник: **Біда Олена Анатоліївна**
доктор педагогічних наук, професор

Консультант: **Кіш Юліанна Іванівна**
викладач

Рецензент: **Депчинська Іветта Аттілівна**
кандидат педагогічних наук, доцент

Берегове
2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**A GYERMEKEK KULTURÁLIS FEJLŐDÉSE ÉS CSALÁDI
SZABADIDŐ-ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK KISISKOLÁS KORBAN**

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Pilip Vanessza

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 013 Tanító

Témavezető: Bida Olena

a pedagógia tudományok doktora, professzor

Konzulens tanár: Kiss Julianna

oktató

Recenzens: Depcsinszka Ivett

a pedagógia tudományok kandidátusa, docens

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. СФЕРИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА МУЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ	7
1.1. Сфери соціалізації дитини	7
1.2. Соціалізація у дошкільному закладі та у школі.....	10
1.3. Музичний розвиток у дитячому віці на деяких сферах соціалізації.....	11
II. РОЛЬ У СІМ'Ї У КУЛЬТУРНОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	16
2.1. Поняття про капітал та його відношення з передачею культури.....	16
2.2. Звички сімейного дозвілля.....	19
2.3. Фактори, що впливають на дозвілля	24
2.4. Якісне проведення часу сім'ями.....	29
III. КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК І СІМЕЙНЕ ДОЗВІЛЛЯ – ДОСЛІДЖЕННЯ	31
3.1. Попередні дослідження	31
3.2. Основні поняття дослідження	32
3.3. Зразок та методи дослідження.....	33
3.4. Цілі дослідження, питання дослідження, гіпотези	34
3.5. Результати.....	34
3.6. Підсумки	51
ВИСНОВКИ	53
РЕЗЮМЕ.....	54
ЛІТЕРАТУРА	55
ДОДАТКИ	59

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A GYERMEK SZOCIALIZÁCIÓS SZÍNTEREK ÉS A ZENEI FEJLŐDÉS	7
1.1. A szocializáció szinterei gyermekkorban	7
1.2. Szocializáció az óvodában és iskolában	10
1.3. Gyermekkori zenei fejlődés a szocializáció egyes szinterein	11
II. A CSALÁD SZEREPE A GYERMEK KULTURÁLIS FEJLŐDÉSÉBEN	16
2.1. A tőke fogalma és kapcsolata a kultúraátadással	16
2.2. Családi szabadidőeltöltési szokások	19
2.3. A szabadidős tevékenységeket befolyásoló tényezők	24
2.4. Családdal töltött minőségi idő	29
III. KULTURÁLIS FEJLŐDÉS ÉS CSALÁDI SZABADIDŐ-ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK - KUTATÁS	31
3.1. A kutatás előzményei	31
3.2. A kutatás alapfogalmai	32
3.3. A kutatási módszerek, minta bemutatása, mérőeszköz	33
3.4. A kutatási célok, kutatási kérdések, kutatási hipotézisek	34
3.5. Eredmények	34
3.6. Összegzés	51
ÖSSZEFOGLALÁS	53
REZÜMÉ	54
FELHASZNÁLT IRODALOM	55
MELLÉKLETEK	59

BEVEZETÉS

A szakdolgozat a kisiskoláskorú gyermekes családok szabadidő-eltöltési szokásaival és a kulturális programok látogatási szokásaival foglalkozik. Fontosnak tartjuk, hogy a pedagógusok, a leendő pedagógus hallgatók és a szülők is tisztában legyenek a családi szabadidő-eltöltés szerepével és erejével a gyermek életében, ami hatással van a gyermek személyiség fejlődésére és kulturális fejlődésére is egyaránt.

A mai 21. századi világban erre a témára nagyobb figyelmet kellene fordítani, éppen ezért kezdtünk – három éve – foglalkozni a család hatásával először zenei fejlődés szempontjából, azt követően pedig megközelíteni szabadidő-eltöltési szokások és kulturális programok látogatása felől. A családdal töltött minőségi időnek még nagyobb jelentősége lett a technikai fejlődés és a modernizáció miatt.

A szakdolgozat célja, a szakirodalom áttekintésével bemutatni a gyermekkori szocializációs szintereket, feltárni a gyermek kulturális fejlődésével kapcsolatos tényezőket, és megismertetni a családok által végzett szabadidős szokásokat és az ezeket befolyásoló tényezőket. Bemutatni Beregszász (város) két iskolájának és Mezővári (falu) iskolájának 4. osztályos családjain keresztül a családi szabadidő-eltöltési szokásokat és minőségi időeltöltésüket.

A szakdolgozat tartalomjegyzékből, bevezetésből, három fejezetből, összegzésből, ukrán nyelvű rezüméből, felhasznált irodalomból és mellékletekből áll összesen 59 oldalon. Az első fejezetben a gyermekkori szocializációs szintereket mutatjuk be és a hozzájuk kapcsolódó elméleteket, az intézményezes szinterek közül az óvodai és iskolai szinterekkel foglalkozunk, ill. az előbb említett szocializációs szinterekkel a zenei fejlődésre világítva. A második fejezetben a töke és a kultúraátadás kapcsolatát tárjuk fel, valamint a szabadidős tevékenységek lehetőségeit és befolyásoló tényezőit.

Kutatásunk során kvantitatív módszerrel mértük fel a negyedik osztályos szülők és családjaik minőségi időeltöltését, kulturálódási- és szabadidő-eltöltési szokásaikat tevékenységek szerint.

A kutatásunknál arra kerestük a választ, hogy befolyásolja-e a település jellege, a szülő iskolai végzettsége, a család anyagi helyzete és a gyermekek zene/művészeti iskolába járása a kulturális programok látogatásának előfordulását, valamint a minőségi időeltöltést befolyásolja-e a család típusa.

I. A GYERMEKI SZOCIALIZÁCIÓS SZÍNTEREK ÉS A ZENEI FEJLŐDÉS

A gyermeki szocializáció szintereként Giddens (2006) négy közeget jelölt meg, ezek a következők: a család, a kortárs csoportok, az iskola/munkahely valamint a tömegkommunikációs eszközök. Véleménye szerint annyi szocializációs szintere lehet az embernek, ahány csoportban és/vagy társadalmi helyzetben tölti élete egy-egy részét (ennek értelmében végtelen számú szintér előfordulhat egyéneknél) (Banai, 2015). Giddens konkretizálja is a nevelési szintereket, melyek lehetnek természet adta közösségek és nevelési szinterek. Az első szintérhez tartozik maga a család, a rokonság, a szomszédság; másodlagos szinterek az oktatási és állami intézmények, mint például az óvoda, iskola, művelődési központ, nevelőintézet; harmadlagos szinterek a szolgáltatások: szórakozóhelyek, iskolán kívüli tanfolyamok, sportlétesítmények; negyedik szintérként az egyházakat, kulturális egyesületeket jelöli meg (Banai, 2015). Az 1. fejezet a gyermeki szocializációs szintereket ismerteti a zenei fejlődés szintereivel összeköttetésben, valamint bemutatunk három szocializációs modellt.

1.1. A szocializáció szinterei gyermekkorban

A szocializáció formája szerint lehet elsődleges vagy másodlagos. Az elsődleges a gyermeki évekhez (legkorábbi évekhez) köthető, ez nyújt alapot a szocializáció további folyamatának. A család illetve a gyermekhez legközelebb álló személyek közvetítik feléje a normákat, érzelmeket, mintákat. Mikor a kisgyermek megszületik egy adott családi közegbe, annak a családnak a szokásait, normáit, értékeit veszi át, és azt tekinti az egyedüli megoldási lehetőségnek. Maga a nevelés és a szocializáció végső célja az, hogy a fokozatos fejlődést követően függetlennedni tudjon az egyén a külső ellenőrzéstől (Banai, 2015).

Másodlagosnak tekinthető az a szocializációs szakasz, mikor a világ nyitottabbá válik, a gyermeknek nemcsak a család és a környezete nyújt és közvetít kultúrát, hanem a számára fontosnak tartott személyek szintúgy képesek hatni rá, és értéket közvetíteni felé. Ez a szintér az iskola világa, ahol a gyermek saját maga dönti el, hogy kivel alakít ki köteléket. Az elsődleges és másodlagos szocializációs szintér megkülönböztetése az időbeliségre utal, nem pedig az alá-fölé rendeltségre (Banai, 2015).

Egyes nézetek három szintért különböztetnek meg: elsődleges szintér – a család és környezete; másodlagos szintér – az óvoda és iskola; harmadlagos szintér – a

pályaszocializáció (közép- és felsőoktatás, a munkára készülés) (Banai, 2015). Munkánk során az első két szintérrel fogunk részletesebben foglalkozni, a harmadlagos szintér nem érinti az általunk kutatott korosztályt.

Giddens (2006) a szocializációs közegek közül olyan társadalmi csoportokat nevezett meg, ahol a szocializációs folyamat előfordulhat és/vagy végbe mehet. Nem feltétlenül csak egy szintér érvényesül az egyén életében szakaszonként, átfedések is történhetnek (Nagy – Trencsényi, 2012).

Ezek fényében nem azt az oldalát domborítjuk ki a szocializációnak, hogy az egyes szakaszokban és közegekben mit tanul és sajátít el az egyén, hanem a változást okozó tényezőket, csoportokat és a köztük lévő fellelhető szabályosságot vizsgáljuk. A nemzetközi szakirodalom áttekintése alapján négy modellt különböztetünk meg:

1. Kételemű modell

Vannak olyan modellek, ahol csak két szintért különböztetnek meg a szocializációs folyamat szempontjából. Az elsődleges vagy korai szocializációs szintérnek itt is a családot nevezik. Amennyiben az előbbi volt a korai szakasz szintere, abban az esetben az iskolai a késői szintérnek felel meg. Parsons (1955) szerint a másodlagos szintérnek a legfontosabb állomásai az iskola, a kortárs csoportok és a média (Nagy – Trencsényi, 2012).

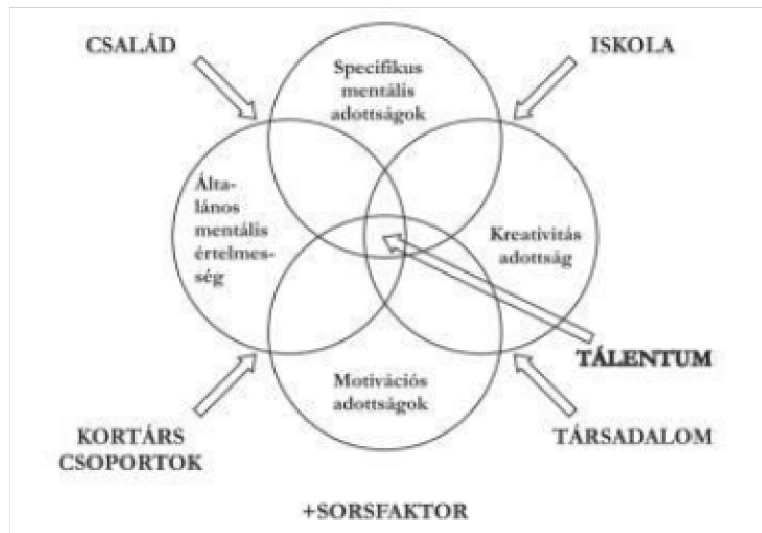
2. Háromelemű modell

E szerint az értelmezés szerint az elsődleges szintér a gyermekkorhoz köthető, a másodlagos az iskoláskorhoz köthető és a kortársakkal kapcsolatos csoportos tevékenységek tartoznak ide, a harmadlagos pedig az aktív munkavállalási évekre tevődik. Mustgrave (1979) főként a pályaválasztási, munkavállalói szintereket ismerteti és tanulmányozza. Szerinte itt elsőként előzetes szakmai szocializáció zajlik, és ezt követi a szakmai életbe való csatlakozás, a valósággal való találkozás. Nézete szerint ha az egyén pályát vált, akkor jelenik meg a harmadlagos szocializáció. Dupcsik Csaba (2011) szerint is a harmadlagos szocializációs szintérnek a választott szakmára való felkészülés tekinthető (Nagy – Trencsényi, 2012).

3. Négyelemű modell

Czeizel (2004) a tehetségeket vizsgálta, és ekkor meghatározta azt a négy makrokörnyezeti hatást (szintert) (lásd 1. ábra), amely alkotórésze lehet a tehetségnek. Czeizel szerint ezek a család, az iskola, a kortárs csoportok és az általános szociális környezet.

1. ábra: Czeizel (2·4)+1 tehetségfaktora (Forrás: Nagy – Trencsényi, 2012)

Trencsényi (2006) a nevelés szerinti formákat tárja fel, és ez alapján megkülönböztet:

- a) Természetadta közösségeket: család, rokonság, szomszédság, kortárs csoportok;
- b) Állami intézményeket: gyermekorvosi rendelő, bölcsőde, óvoda, iskola, művészeti iskola, művelődési ház, mozi, könyvtár, színház, múzeum, koncertterem, tánc ház, stadion, stb.
- c) Piaci szolgáltatókat: játékterem, iskolán kívüli tanfolyam, képzés (nyelviskola, tánciskola, zeneiskola), uszoda-tornacsarnok, stb.
- d) Civil kezdeményezéseket: egyházak, sport/kulturális/művészi egyesületek, gyermek- és serdülőszervezetek.

4. Többelelemű modell

Egyéb nézetek hét színteret sorolnak fel a: gyermekkori család, felnőttkori család, az iskola, kortárs csoportok, a tömegkommunikáció, a munkahely és az egyéb szocializációs színterek (egyházi vagy civil közösségek, stb). Formális nevelési szintérnek egyedül az iskola tekinthető Kozma (1999) nézetei szerint, míg informális és nem formális típusba sorolható a család, a szomszédság, a katonaság, a munkahely, a politika, a vallás és a média is (Nagy – Trencsényi, 2012).

A fent említett formális, nem formális és informális színtereket érdemes részletesebben is áttekinteni. A formális tanulási szintér intézményekben kap helyet, oktatási és képzési céllal, melynek végén az alany tudást elismerő oklevelet szerez. A nem formális tanulási szintér kiegészítője a formális rendszernek, nem minden esetben zárul hivatalos elismervénnyel, ide tartoznak az ifjúsági szervezetek, képzőművészeti vagy zenei kurzusok, valamint a magánórák. Végül az informális szintér a mindennapi élettel járó tevékenység

és élethelyzet, amelyhez nem tudatos tanulási tevékenység köthető (gyakran nem is vesszük észre a tudásunk bővülését) (Memorandum az egész életen át tartó tanulásról, 2000).

Mind a négy modellben szembeötlő a tömegkommunikációs eszközök/média szerepe, ezért a továbbiakban érdemesnek látjuk megvizsgálni, miért sorolják a szocializációs szinterekhez. Állítjuk, hogy a jelenkorban a szocializációs szintereket tekintve, a tömegkommunikációs eszközök fontossága és az egyének életében betöltött szerepe nagyban vetekszik a kortárcsoportokéval. Egyes kutatások bizonyították, hogy ezek a modern eszközök olyan környezetekben illetve tevékenységekben is helyet szorítanak maguknak, amelyek ezidáig szinte csak a család, iskola vagy a kortárcsoportok kiváltságai voltak. Összefüggés vonható a kevés és fesztelen családi kommunikáció, önállósult családszerkezet és az online felületeket kereső serdülők között (Banai, 2015).

1.2. Szocializáció az óvodában és iskolában

A továbbiakban szemléltetjük azt a két formális szocializációs szintért, amely a kisiskolás korú gyermeket érinti. Ukrajnában jelenleg az iskola előtt kötelező minimum egy évet eltölteni az óvodában, ezért ezt a két szintért fogjuk a következőkben jobban ismertetni. Az egyéb, óvoda vagy iskola mellett szereppel bíró nem formális szinterekre nem térünk ki. Ezek bár szocializációs szereppel bírnak, de nem jelentenek kötelező feltételt az egyéni szocializáció szempontjából (pl.: művészeti iskola, sport szakkör, egyházi egyesület) (Nánási-Molnár, 2016).

Elsődleges szocializációs szintérnek az áttekintett szakirodalom a családot tartja, azonban egyet értenek abban, hogy egyre több feladat hárul az oktatási intézményekre. Az óvodai nevelés fontosságát erősíti, hogy ezen életszakasz feladata valamennyi alapvető készség elsajátítása. Ezért fontos, hogy különösen a szociokulturálisan hátrányos helyzetű családok gyermekei minél korábban óvodába kerüljenek és elsajátítsák a készségeket. Sajnálatos és egyben gyakori, hogy a hátrányosabb helyzetű régiókban vagy nincs elegendő óvoda, vagy az érintett gyermekek nem járnak rendszeresen (Turmezeyné Heller - Balogh, 2009).

Az óvodában tervszerű foglalkozások várják a gyermekeket, melyeknek része az éneklés. Az otthoni szocializáció hiányosságait az óvoda igyekszik, és valamilyen szinten képes is pótolni (Turmezeyné Heller - Balogh, 2009).

A 21. századi iskolai szocializáció részben függ a szabad iskolaválasztástól. Ebben azok a családok érintettek, ahol a szülők társadalmi és anyagi státusukból eredően megválaszthatják gyermekük leendő iskolájának típusát. Sok iskola egy úgynevezett „félkész állapotban lévő egyént” vár az iskolapadba, ennek ellenére a gyermekek különböző családi háttérrel és különböző kulturális tőkével érkeznek. A családban végbement elsődleges szocializáció befolyásolja a gyermek attitűdjét mind a tanulással, mint a pedagógus tiszteletével, a feladatok ellátásával és aktivitással szemben. Minél nagyobb a kontraszt az elsődleges és másodlagos színtér között, annál nagyobb az egyén ellenállása az iskolával szemben (Banai, 2015).

Az iskolai szocializációban legmeghatározóbb szerepe a pedagógusnak van, különösen az alsó osztályos gyermekek esetében. Kisiskolás korban a gyermekek egy, vagy néhány (általában nem több mint 5) pedagógussal vannak állandó kapcsolatban, ezért ez az állandó és szoros kapcsolat meghatározó szerepet tölthet be a szocializációs folyamatban. Ez kihat a tanulók megnyilvánulásaira, viselkedésére, a pedagógusi visszajelzésekre a tanuló nehézségeiről (Zsolnai, 2013).

A kortárs csoportok szerepe szintén jelentős a szocializáció szempontjából, viszont az elemi iskolásoknál ez a színtér még nem annyira erős. Itt felszínes kapcsolatok alakulnak ki, gyakori lehet a változás a baráti körökben. Érdelemles és a szocializáció szempontjából fontosabb barátságok kb. tíz éves kortól kötődnek. Ezen időszakról kezdve a fontossági sorrend változik, az eddig többnyire a családdal töltött időt felváltja a kortárs csoportokkal való aktív időeltöltés. Elmondható, hogy a gyermek egyszerre több csoportnak is lehet a tagja (például: sportegyesület, zene/művészeti iskola, cserkészlet, stb.) (Banai, 2015).

1.3. Gyermekkor zenei fejlődés a szocializáció egyes színterein

A gyermek a családban kapja meg az első zenei impulzusokat, ezért rendkívül fontos, hogy ezek az alapok jók legyenek – ugyanis a későbbi gyermekévek során erre az alapra fog épülni minden további zenei inger. A családban történő zenei nevelés alatt azt értjük, hogy főleg az édesanya (ideális esetben az édesapa, nagyszülő és nagyobb testvér(ek) is) mondókázással, altatódalokat énekelve vagy gyermekdalokat tanítva a gyermekkel ölbéli és egyéb játékot játszanak. Hasznos eleme lehet a családban történő zenei nevelésnek, ha – a szülők megtehetik – zenei foglalkozásra viszik a gyermeket (Gábor, 2013).

Sok lehetősége van a szülőknek gyermekeik zenei képességének fejlesztésére. A környezeti ingerek szükségesek a zenei képességek aktivizálásához azzal a feltétellel, hogy az ingerek 0-6 éves kor között megérkeznek (Turmezeyné Heller – Balogh, 2009).

Ahhoz, hogy ezek a képességek fejlődni tudjanak, megfelelő környezet szükséges. Amennyiben a gyermek kiemelkedő adottságokkal rendelkezik a zene vagy nyelvtanulás terén, akkor a megfelelő környezeti ráhatásra fejlődésnek indulhatnak a képességek, ellenkező esetben a fejlődés elmarad. Pozitív környezeti hatásnál a környezet biztosítja a fejlődéshez szükséges feltételeket. Negatív környezeti hatások a gyermek kedvét, munkáját és az önérzetét is rombolják. Nem lehet kizárólagosan kikötni, hogy az otthoni környezet hatása az egyedüli meghatározó a zenével való viszonyban, hiszen ezt a környezetet a család társadalmi- és gazdasági helyzete valamint a műveltségi szintje határozza meg (Nádassy Lászlóné Karres, 1981).

Badur (1999) szintén a legfontosabb családi hatásokat keresi. Az eredménye hasonló Brand eredményeihez, a legfontosabbaknak a szülők és a gyerekek együttes zenélése és éneklése bizonyult. Mindemellett hasznosnak minősültek a közös koncertlátogatások és a zenéről való családi beszélgetések. A szülők és családtagok zenei képességei, a zenéhez való attitűdjeik, a hangszer jelenléte a lakásban nem voltak előrejelzői a képességek fejlődésének (Turmezeyné Heller – Balogh, 2009).

Nádassy Lászlóné Karres Magdolna kutatása a családi háttérrel, mint zenei környezetet vizsgálta. A kutatás rámutatott, hogy az iskolai helyzetkép szerint a szülők magasabb iskolai végzettsége meghatározó szempont a gyermek zenei vagy nyelvi tanulásában (Nádassy Lászlóné Karres, 1981).

Általános jelenségnek mondható, hogy az utóbbi években csökkent a család szocializációs szerepe, mely a zenei szocializációra is hatással van. Ez betudható a korábbi többgenerációs családok visszaszorulásának, az egyszülős családok általánossá válásának és a nők munkába állásának. Nem elhanyagolható szerepet játszik a folyamatban a médián keresztül folyamatosan elérhető – vagy inkább kikerülhetetlen – zene, ami a család életéből kiszorította az együtt éneklés-zenélés szokását. Ilyen körülmények között értékelődik fel az óvoda és iskola szerepe a zenei nevelésben (Turmezeyné Heller, 2007).

Éneklésre, zenehallgatásra nem csupán azért van szükség gyermekeknél, hogy fejlődjenek zeneileg, hanem mert ez ösztönzi őket – mind az óvodai, mind később az iskolai munkában – és felkelti érdeklődésüket a mozgásra, hangutánzásra is. Az óvodai zenei hatás időszaka megadja a gyermek számára azt a tapasztalatot, jelrendszert kóddal (szomorú és vidám zene, tempó, hangszín, stb.) amely majd az iskolai időszakban

szükséges a gyermeknek, és amely magasabb fokú zeneértéshez vezet (Hegedűsné Tóth, 2011).

Az óvodában a zenei képességek hat területét, az éneklési, ritmikai, hallási és zenehallgatási képességeket fejlesztik, mindezek mellett még figyelembe vehető a formaérzék vagy zenei alkotókedv fejlesztése. Az óvoda feladata, hogy játékkal és játékos módszerekkel a gyermek zenei képességeit akképp fejlessze, hogy az az iskolai neveléshez tudjon alapul szolgálni. Itt a hangsúly az érzelmi nevelésen van, valamint a zene iránti fogékonyságon, érdeklődésen, melynek természetes következménye lesz a cselekvéssel és utánzással való tanulás. A gyermekek az élő-zenéből, éneklésből-mozgásból közvetlen tapasztalás útján, aktív cselekvéssel szűrjék le az elemi zenei fogalmakat. Az iskolai előkészítést tekintve sokkal fontosabb a zenei fogékonyság, az alkotókedv, a gyermek koordinált mozgása, éneklési kedve és daltudása, mintsem egyedül az óvodában tanult dalok mennyisége és fogalmak ismerete. Az óvodai nevelésnek egyaránt része a zenei nevelés is, ami közvetlenül váltja ki az érzelmeket, és hat az értelemre is. Az óvoda figyelembe veszi a családból és bölcsődéből szerzett gyermeki zenei élményeket és képességeket. Ezt a legkönnyebben azáltal tudjuk megfigyelni, hogy milyen zenei érdeklődést hoztak magukkal a gyermekek, és milyen dalokat ismernek. Az óvoda három éves tervszerű munkája jó alapot képes teremteni az iskolai munkához (Forrai, 1974, 1991). Az óvoda és család közös nevelése megnyilvánulhat abban is, hogy például a valamilyen hangszeren játszani tudó, vagy zeneileg képzett szülőket meghívják, hogy hangszereiket megismertessék a gyerekekkel, családi koncerteket szerveznek, de egyben jelentheti a felvilágosító szerepet is az óvónők részéről, értekezletek formájában, ahol felhívják a szülők figyelmét – e téren – a nevelés fontosságára és segítséget nyújtanak a zenei nevelésben. Ez történhet olyan dalok vagy mondókák tanítása formájában, melyeket a szülő otthon is tud gyakoroltatni ezzel a gyermek fejlődését segítve (Szarka, 2015).

A fejlesztés az óvodában játékos formában történik, a modellje részben az anya-gyermek kapcsolatából ismert ölbeli játékok, amelyek mellett az életkor növekedésével megjelennek a kortársakkal játszott játékok is. A játékos tapasztalatszerzés mellett jelen van a célzott képességfejlesztés is. A gyerekek már kiscsoportos kortól kezdve saját zenei tevékenységben szerzett tapasztalatokból kezdik a zene jellemzőit megismerni. Így az óvodáskorú gyermekek képesek használni a gyors-lassú, halk-hangos, magas-mély jelzőket azok zenei vonatkoztatásában (Turmezeyné Heller – Balogh, 2009).

Amennyiben csak az általános iskolában kezdjük a gyermekeinket a zene szeretetére nevelni, könnyen abba a hibába eshetünk, hogy a gyermek megfelelő alapjai nélkül

kezdünk el építkezni. A gyermekek még hét éves koruk előtt ösztönösen cselekszenek, az éneklést és hangszeres zenélést játékosan fogják fel. Ezen időszakban még csekély mértékben található meg náluk a feszengés és megfelelési kényszer (Haffner-Kiss, 2017).

Az óvodába járó gyermekek már rendelkeznek némi zenei ismerettel. Hallgattak zenét, énekeltek, mozogtak dalos játékokban, eltapolták a mondóka vagy dal ritmusát, van némi fogalmuk a magas-mély, hangos-halk párosokról, a hangszínről, tempóról, esetleg rajzoltak vagy festettek zenehallgatás közben.

Az iskolai zenei nevelés a személyiség, a készségek és a képességek fejlesztésében is nagy szerepet játszik. Az iskolai zenei anyag kezdetben hasonlít az óvodaira, szintén a népi énekes gyermekjátékok dalkincse van a középpontban, majd az életkor előrehaladtával megjelennek a népdalok is (Pethő, 2011). Az iskolában folyó ének-zene tanítást jellemzi, hogy az egyre gyarapodó zenei ismeret tudatosítása mindig az alaphoz tér vissza, azaz a hallás utáni megkülönböztetésen keresztül történő szisztematikus megfigyelés mindig megelőzi az új ismeretet. Erről a színtről gyakorlással tovább lehet lépni a kottairás-olvasásban való alkalmazására (Turmezeyné Heller – Máth – Balogh, 2005).

A zenei műveltséget Reimer (1989) szerint az alábbi komponensekkel határozhatjuk meg: zenetörténeti stílus megértése, az előadásra és a kompozícióra vonatkozó kritikai és esztétikai ítéletalkotás. Ezeknek a műveltségi összetevőknek az elsődleges célja a tanulók zenei élményeinek gazdagítása és színvonalának növelése. Ezek olyan hasznosítható készségek, képességek és ismeretek csoportját foglalják magukba, amelyek az iskola világán túl is hatékonyak bizonyulnak. A műveltség és az iskola folyamatos egymásra hatása a műveltség megszerzésének szocializációs folyamata (Asztalos, 2012). Az oktatás több figyelmet fordít az írás-olvasás tanítására. A zenei olvasás nélkülözhetetlen a zenészeknek és a zenét tanulóknak, ellentétben a zenei írással, amelynek a hétköznapi zenei gyakorlatban nincs jelentősége, legfeljebb a zeneszerző használja fel, hogy gondolatait rögzítse (Turmezeyné Heller – Balogh, 2009).

A gyermekek zenetanulás során szert tesznek olyan készségekre és képességekre, amelyek transzferhatás által nemcsak a tanulmányaikra vannak hatással, hanem a nem tanulmányi eredményeikre is. Szert tesznek olyan értékekre és tulajdonságokra (például: nagyobb kitartás, jobb elköteleződés az iskola és munka iránt, etikai normák/értékek elsajátítása) amelyek segítik őket a társadalomba való beilleszkedésben, hogy értékes és felelősségteljes tagok lehessenek. A transzferhatást úgy lehet értelmezni, hogy a régebben történt feladatok, szituációk megoldásai képesek befolyásolni az újabb helyzetek feladatainak megoldásait, vagyis a régebbi tanulás hat az új helyzetre (Szűcs, 2018).

A zenetanulás társadalmi jelentőségénél öt területet különböztetünk meg:

1. testi fejlettség, egészség és ügyesség
2. kognitív képességek
3. érzelmi intelligencia és a személyiség fejlődése
4. hátránykompenzálás
5. közösségépítés

A zene stresszoldó hatással bír, így segíti a testi-lelki egészségünket ami ahhoz szükséges, hogy egy egészséges társadalom működni és fejlődni tudjon. A zenetanulás az iskolai teljesítmény mellett hatással van a gyermek önbizalmára, társas kapcsolatainak kialakítására és a kötődések létrehozására – a tanárok és az iskola irányába is. Ezek a tulajdonságok és kognitív képességek a későbbiekben hatnak a munkaerőpiaci szerepükre. Schellenberg (2004) a zenetanulás és a kognitív képességek között három alternatívát állapított meg:

1. minden iskolán kívüli tevékenység (olvasás, sakk) elősegíti az intellektuális fejlődést;
2. a hangszertanulás fejleszti a szellemi- és értelmi növekedést (memorizálás, motorikus képességek, zenei rendszerek ismeretei, stb). Ezek a képességek a nem zenei tevékenységeknél is hasznosíthatóak;
3. segíti az absztrakt gondolkodás fejlődését (Szűcs, 2018);

Nem kötelező a gyermekek számára a zeneiskola vagy művészeti iskola, ennek ellenére fontos szerepet tölt be a tanulók/gyermekek életében. A zenei nevelés fejleszti a személyiséget, pozitívan hat a szocializációra és az eredményesebb iskolai teljesítményre. A rendszeres gyakorlással fejlődni tud a gyermek kitartása, önkontrollja, akarat ereje és felelősségérzete valamint céltudatos személyiség válik belőle. A 21. században egyre nagyobb jelentőséget kap az érzelmi terület működése, melynek a zenei nevelés az egyik fontos része. Ezáltal fejlődni tud a kreativitás, a csapatmunkához alkalmazkodás. Bourdieu (1999) szerint hátránnyal indulnak az alacsonyabb státussal rendelkező családok gyermekei. Viszont, a közös zenélésnél – zenekar vagy kórus – ez a „hátrány” megszűnik, mivel egy célért dolgoznak, hogy minél hitelesebben és összehangoltabban adják elő a zeneművet. Nem számít az etnikai hovatartozás, a családi háttér vagy vallási nézet, a tagok egymást segítik a sikerhez. A közösségek személyiségfejlesztő szereppel is rendelkeznek. Elősegíti a közösség integrálódását és az együttéléshez szükséges értékek és szabályok elsajátítását. Felelősséget tanulnak a közösség ügyei és vállalásai iránt, kölcsönös támogatást és szolidaritást. A zenetanulásnak humánszocializációs előnye is van, a zenei közösség által más közösségekbe is képes lesz beilleszkedni (Szűcs, 2018).

II. A CSALÁD SZEREPE A GYERMEK KULTURÁLIS FEJLŐDÉSÉBEN

Mielőtt a kulturális fejlődéssel részletesen foglalkoznánk, szeretnénk definiálni annak fogalmát a szakirodalom alapján. A kulturális fejlődés több célú, irányulhat az ember szellemi, lelki és esztétikai fejlődésének általános folyamataira, vagy az embercsoportok sajátos életmódjára, és nem utolsósorban a művészeti tevékenységekre, és ezen tevékenységek produktumaira.

A kultúráról vagy kulturális fejlődésről általában a kultúra egyes területeire vagy azok produktumára asszociálunk (zene, irodalom, festészet, szobrászat vagy a film) (Farkas, 2005).

A kulturális ingerek kulcsfontosságú a szerepe a szociális készség és képesség fejlődésében, ezek a kompetenciák képesek megfelelően átadni a környező kultúra sajátos követelményeit. A saját kulturális környezetünk aktuális kapcsolati mintái, kölcsönös viszonyainak ismerete igen fontos előfeltételei annak, hogy hatékony társas kapcsolatok alakuljanak ki (Zsolnai, 2013).

A család kultúrája függ a szülők iskolázottságától, foglalkozásától és érdeklődésétől. A család kultúrája, valamint értékszempontja mind a művészetekkel, mind a zenével kapcsolatosan a családi nevelési légkör egyik alapeleme (Rózsa Lászlóné Szabó, 2007). A családi társadalmi-kulturális háttéren keresztül tud érvényesülni elsősorban a családi hatás (Imre, 2002).

2.1. A tőke fogalma és kapcsolata a kultúraátadással

Ahhoz, hogy meg tudjuk ismerni, mennyire hat a család a gyermek kulturális fejlődésére, meg kell vizsgálnunk a kulturális és társadalmi tőke fogalmát és szerepét (Szűcs, 2018).

Az eredetileg közgazdaságtanban használt tőke fogalma elterjedt a 19. században a társadalomtudományok körében is, a továbbiakban pedig művészetoktatással való kapcsolatának szemszögéből fogjuk megközelíteni (Szűcs, 2018).

Bourdieu (1986) kulturális reprodukció-elmélete három tőketípust különböztet meg: a anyagi tőkét, a társadalmi tőkét és a kulturális tőkét. A társadalmi az ő álláspontja szerint kapcsolati tőke, az egyén személyek közötti kapcsolati hálózata, a kulturális tőke pedig az

egyén műveltséget jelöli (Szűcs, 2018). A továbbiakban a kutatásunk szempontjából releváns társadalmi és kulturális tőke fogalmát fejtjük ki bővebben.

A kulturális tőkét megközelítjük a család, kortársak és az iskola felől. A szülői házban és a baráti társaságban „szerzett” kultúra olyan erővel bíró tényező, amelyet az iskolai oktatás minimálisan, vagy egyáltalán nem képes megváltoztatni. A kutatások szignifikáns összefüggést mutattak a gyermek iskolai teljesítménye és a családot tekintve az otthonukban található könyvek száma és témája között. Továbbá a kulturális intézmények látogatásánál és a szűk családi körben előforduló beszédtemáknál. Ezeket az úgynevezett „örökségeket” nevezte meg Bourdieu (1978) kulturális tőkeként. Ezen elmélet mentén tovább haladva, szerinte a kulturális tőke a fejlett tőkés népeknél jobban hasonlítható a pénztőkéhez, mint vagyoni örökséghez, de fontosabb a szerepe az előnyben részesített társadalmi helyzet átörökítésében. A kulturális tőke célja, hogy megkülönböztesse a társadalmi rétegeket, különösképpen a privilegizált – előnyben részesített – réteg megkülönböztetője a többi rétegtől. Épp ezért azok a személyek, akik nem szerezték meg rejtett úton a családból és baráti körből, a kortárs csoportokból a kulturális tőkéjüket, ebben az esetben a kulturális különbséget az iskola kis mértékben tudja csak korrigálni, de a társadalmi származásból eredő esélykülönbséget nem tudja jelentősen kisebbiteni (Andorka, 2006).

Loury (1977) nézete szerint a társadalmi tőke a családon belüli és a környezeti források kapcsolata, melyek beépülnek az egyén tőkéjébe. Bourdieu (1986) olyan erőforrásnak tartja a társadalmi tőkét, ami a csoporthoz való tartozáson alapszik. Az ilyen közösségi hálók kialakítása lényeges minden egyén számára, mivel ezzel is a társadalmi státusukat erősíthetik. Példaként hozhatók fel a művészeti iskolák: az ilyen intézményekbe azonos érdeklődés körű gyerekek járnak, így a csoporthoz való tartozás érzése sokkal nagyobb (ha kórusban vagy zenekarban közösen zenélnek, akkor ez az érzés csak jobban erősödhet). Mi több, az ilyen intézményekben kialakult kapcsolatok akár egy életen keresztül is fennállhatnak, ami így hozzájárul az egyéni társadalmi tőke növekedéséhez (Szűcs, 2018).

Bourdieu szerint a következő társadalmi háttérváltozók képesek befolyásolni a gyermek társadalmi státusát: a gazdasági- és kulturális tőke, a szubjektív és objektív anyagi helyzet, a szülők iskolai végzettsége és az állandó lakhely típusa (Kovács, 2014). Továbbá, a gazdasági- és kulturális tőke képes még meghatározni, hogy miként töltik a szabadidejüket. Magasabb iskolai végzettségűek többet vesznek részt színházi előadásokon, hangversenyeken, valamint több magasabb színvonalú könyvet olvasnak. Azok, akik részt vesznek a zenetanulásban, vagy akár más művészeti ágak művelésében, azoknál növekszik

a kulturális tőke, ugyanis nő a műveltségük elméleti és gyakorlati (például: rendezvénylátogatás) téren is (Szűcs, 2018).

Bandura (1989) szociális tanulás elmélete szerint a környezeti- és társas körülmények, amelyek szerepelnek a gyermek szocializációjában, meghatározzák az élete útját és döntéseit. Mindemellett, a szocializációjában résztvevő személyek, kortárs csoportok viselkedése, attitűdje mintává válhat a gyermek számára. Így azon családok akiknél szűkebb-tágabb környezetben zenél valaki, ott nagyobb eséllyel alakulhat ki a gyerekekben pozitív attitűd a zenélés iránt, és ennek értelmében nagyobb valószínűséggel is fog majd zenét tanulni (Szűcs, 2018).

A kulturális tőke családi átvitele eredményezheti az iskolai eredményességet Bourdieu (1999) szerint. Az ő álláspontja szerint több formáját is megkülönböztethetjük a kulturális tőkének.

1. Intézményesült kulturális tőke – mérhető a legmagasabb szülői végzettséggel;
2. Inkorporált (bensővé tett) kulturális tőke – ezt befolyásolhatja a családtól szerzett minta a szülők kulturális tevékenységei;
3. Materializálódott kulturális tőke – kifejezheti az otthoni könyvtár nagysága, vagy hangszerek birtoklása (Szűcs, 2018).

A család kulturális légkörére a következők képesek hatni vagy a következőknek a hiánya képes meghatározni:

- szülők foglalkozása, iskolai végzettsége
- szellemi igényeik
- családi tradíciók
- a családi légkör
- egymás közötti kommunikáció minősége
- a családi törekvések
- érzelmi összhang (Bodonyi – Busi – Vizelyi, 2006).

A kulturális tőkét nemcsak a szülők iskolai végzettsége jelenti, ide tartozik a magaskultúra fogyasztás is. Ez a fajta családi tevékenység is hasznos az iskolában való előrehaladásakor, például a szépirodalmi művek olvasása – vagy más ehhez hasonló tevékenységi formák – ami manapság már kevesebb réteg számára mindennapos. A magaskultúra fogyasztási tevékenységi formával időt töltő családok tudatosabbak a gyermek iskolai terveit és jövőjét illetően (Pusztai – Fináncz, 2003).

Számottevő szerepe van a szülőknek a gyermek iskolai életében való részvételében, vagyis mind az iskolai, mind a tanulási folyamatokban, amelyeket befolyásol a szülők

iskolai eredményessége. Ezt azonban több dolog is befolyásolhatja, például: az iskolával szembeni elvárás, a segítségnyújtás a tanulásban, a szülői értekezleteken való folyamatos részvétel, stb. A segítségnyújtást legtöbb esetben az értelmiségi családok körében lehet megfigyelni, a legtöbb család esetében csak akkor kerül sor segítségnyújtásra, ha kéri őket. Imre Anna kutatásában bebizonyosodott, hogy az értelmiségi szülők nagyobb mértékben járnak az iskolai rendezvényekre, szülői értekezletekre, fogadóórákra, mint a nem értelmiségiek (Imre, 2002).

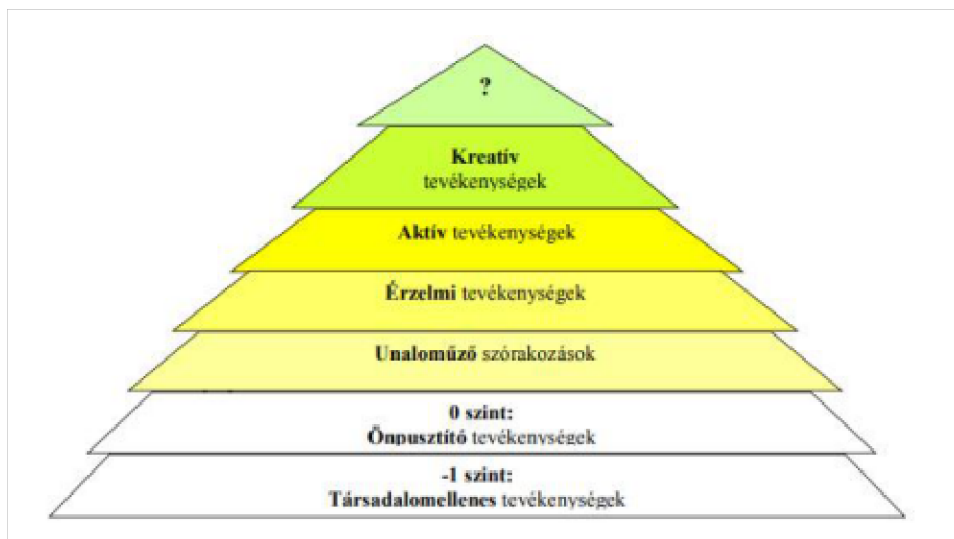
2.2. Családi szabadidő eltöltési szokások

A kulturális fejlődés összefügg a szabadidő fogalmával. Ajánlatos lenne, hogy a szülők a gyermekeikkel együtt töltsék a szabadidejüket, a jelenleginél nagyobb kulturális igényességgel jellemezve. Ezt sokszor a család anyagi helyzete vagy időbeosztása nem teszi lehetővé. Ideális esetben a házon kívüli programokat harmonizálni lenne célszerű az „otthonülő” életvitellel, mert ez a gyermeket egészséges és hasznos szabadidő eltöltésére nevelné (Bodonyi – Busi – Vizelyi, 2006).

A szabadidő fogalmára komplexség jellemző. Az egyik megközelítés szerint ez alatt az idő alatt olyan szabadon végzett tevékenységek üzhetők, amelyek a kikapcsolódást, szórakozást vagy akár a fejlesztést és érdek nélküli képzettséget szolgálják (pl. az önkénteskedés). Egy másik megközelítés szerint a szabadidő nem más, mint az az idő, amely alatt azt és addig csinálunk, ameddig kedvünk van hozzá, és ami a kikapcsolódást szolgálja (Kovácsné Dr. Bakosi, 2012).

A gyermekek szabadidejét úgy értelmezzük, mint az iskolai/otthoni tanulás, a fizikai szükségletek, az egyéni kötelezettségek ellátása után fennmaradó időmennyiséget. Az iskola által egyre inkább megszervezett szabadidős programokon túl, az iskolán kívüli tevékenységek (mint a család, kisebb és nagyobb társaságok tanulmányi jellegű tevékenységei), a nem szociális és a fiziológiai tevékenységek is ide sorolandóak (Borosán – Budainé Csepela, 2017).

Minőség szempontjából a szabadidő hierarchikus elrendeződést mutat. A modern társadalom alapvető értékrendjét tekintve Nash piramisával (1953) írható le (lásd 2.ábra):

2. ábra: Nash-piramis (Forrás: Ábrahám, 2016)

A tevékenységek annál inkább értékesebbek, minél jobban járulnak hozzá az egyén, ill. a társadalom jóllétéhez:

-1. szint: társadalomellenes tevékenységek (zavargás, környezetpusztítás, stb.);

0. szint: az egyének saját maguk ellen elkövetett tevékenységei (játékszenvedély, túlzott testedzést, stb.);

1. szint: egyszerű szórakozás, unalom űzés (tv műsorok nézése, bűvárlap olvasás);

2. szint: érzelemhez kapcsolódóak (zene hallgatás, kiállítási/színházi élmény);

3. szint: aktívabb elfoglaltságok (társasjáték, tánc, sportos tevékenység);

4. szint: alkotói, kreatívabb tevékenységek (festés, fényképezés);

(5. szint: karitatív tevékenységek (ez ellensúlyozza a -1. szintet, mert itt a társadalom és környezet javára való tevékenységeket végezhetjük)) (Ábrahám – Bárdos, 2014).

Az egyéni szükségletek szabadidős átélésre a mai társadalomban szinte korlátlan lehetőség adott. Ez a várható lehetőség azonban nem teszi értelemszerűvé a szabadidő eltöltés változatosságát és egyéb formáinak elterjedését. Gátolhatják a családi, nemzetiségi és a vallási hagyományok szabta kulturális kötöttségek. A szabadidő önállósága egyfajta meghatározás maradt, a gyakorlatban inkább jellemző az elidegenedés. Ezek a tevékenységek fontos szerepet töltenek be az egyén életminőségének javításában, ugyanis szoros kapcsolat fűzi össze a pozitívan megélt szabadidőt az általános jóléttel (Ábrahám – Bárdos, 2014).

A mai társadalomra jellemző az a jelenség, hogy inkább választanak és „űznek” passzív szabadidős tevékenységeket (számítógépezés, tv-nézés, tömegrendezvényeken való passzív jelenlét), vagy használják ki a szolgáltatóipar által előállított, kész foglalkozási lehetőségeket (mozi), mintsem aktív tevékenységet (zenélés, táncolás).

„Inkább nézzük, mint csináljuk” tendencia mutatkozik meg. Az egyéni aktivitás minimalizálódik, a szabadidős jólét eszközigényessége fokozódik (Ábrahám – Bárdos, 2014).

A gyermekeket kevésbé érintő részben, a szülők szabadidő eltöltési szokásait igyekszünk feltárni a szabadidő és a munka szempontjából. A szabadidőt nem a munka kiegészítőjeként értelmezik, az élet egyik meghatározó tényezőjévé vált. A mindennapi tevékenységeket az alábbi csoportokra oszthatjuk:

- Munka (mint kereső foglalkozás, vagy tanulás, stb)
- Egyéb kötelezettségek (házimunka, ház körüli teendők, gyermekkel való foglalkozás, munkahely és az otthon közötti közlekedés)
- Tényleges szabadidő

Az említett munkán és kötelezettségeken kívül további tényezőt jelentenek a fiziológiai szükségletek is (alvás, étkezés vagy az egészségügyi tisztálkodás). Ahogy a kötelezettségteljesítés és szabadidő között is voltak átfedések, úgy a fiziológiai szükségletek és a szabadidő esetében is felfedezhetőek. Ha például az étkezést egybekötjük egy közös családi étkezéssel, vagy baráti társaságban eltöltött étkezéssel, máris kielégítjük mindkét szükségletet (Reischl, 2007). Reischl Krisztina tanulmánya szerint, 3 társadalmi időt tudunk megkülönböztetni:

- Nem szabadidős társadalmi kötelezettségek:

0. Munka
1. Tanulás
2. Családi kötelezettségek
3. Ügyintézés
4. Ingázás (otthon-munkahely), céges utazás

- Félszabadidős fiziológiai szükségletek:

1. Alvás
2. Étkezés
3. Egészségüggyel kapcsolatos tevékenységek
4. Higiéné, testápolás

- Minden más pedig a minőségi szabadidőnek számítható

Külföldi szakirodalmak megkülönböztetik a free time – szabadidő (mint, a nem munkával töltött idő) – és a leisure time – szabad, kötetlen időt – (mint, a minőségi szabadidő) (Reischl, 2007).

A szabadidő csoportosítható napi, heti és éves szabadidőre is. A napi szabadidőt a munkaidő és a szabadidő váltakozása határozza meg; a heti a munkanapok, szabadnapok, és egyben a hétköznapok és hétvégék váltakozása, az éves az ünnepnapok és a szabadság alkotta rendszer (Reischl, 2007).

A családok számára napjainkban kevésbé alapvető az együtt töltött idő fontossága. A családi szabadidőben általában a következő tevékenységformák jelennek meg:

- kulturális jellegűek (mese, kisregény, stb felolvasás; fejlesztő játékok; beszélgetés; múzeum-, színházlátogatás, zenehallgatás, együtt zenélés, koncert);
- sportos vagy mozgásos tevékenység (kertészkedés, kirándulás, labdajáték);
- szociális, karitatív jellegű (civil szervezetek, egyházak programjaihoz csatlakozni);
- vallási jellegű (istentisztelet, templomba járás);
- manuális jellegű (barkácsolás, varrás, kreatív hobbi, rajzolás);
- utazás (külföld, belföld);
- passzív jellegű (televízió nézés, alvás);
- számítógép-használati jellegű (játékok, filmek, zenehallgatás) (Fülöpné Erdő, 2010).

A sikeresebb és eredményesebb együttműködés a szabadidő eltöltési programok terén a szülő és gyermek között abban az esetben alakul ki, ha azokat közösen választják ki, tárják fel. Figyelembe kell venni a:

- gyermek igényeit, ötleteit, szokásait;
- szülő igényeit, ötleteit;
- felmerülő lehetőségekről informálódás;
- együttes tervezés és érdeklődés felkeltés;
- közös előkészület a programhoz;
- program utáni élmények megosztása;
- Életkortól függően más-más tevékenységeket kell kínálni és biztosítani a családoknak.

A kisiskolások esetében a következők is lehetségesek:

- Városnézés, egyes intézmények látogatása;
- Családilag szervezett szellemi vetélkedő;
- Családilag szervezett játékvetélkedő (activity, stb.);
- Közös táborozás, kirándulás (Kovácsné Dr. Bakosi, 2012).

A családi összetartás és a gyermek nevelése szempontjából is fontos a szabadidő keretei közötti együttlét. Ez történhet spontánabb formában is, az önkifejezésnek nagyobb teret adva, részben élmények szerzésére irányulva. Ezek erős kötődéssel rendelkező

családok esetében gazdagítják és táplálják az összetartozás érzését (általában a mindennapos tevékenységeknél fordulnak elő) (Harcsa, 2014).

A következő főtevékenység csoportokat különbözteti meg Harcsa István a közösen végezhető tevékenységek szerint:

1. főfoglalkozáson kívüli kereső-termelő munka;
2. háztartási munka;
3. közlekedés (munkán kívüli);
4. étkezés, pihenés;
5. szabadidős tevékenységek

Ezt az öt időblokkot két részre osztja: 1. egyedül végezhető és 2. közösen végezhető tevékenységekre (társas formájú szabadidő-eltöltés). A társas szabadidős tevékenységek alapja, hogy legalább két személy vesz részt a közös tevékenységben, általában a szűkebb-tágabb család tagjai vesznek részt, ritkább gyakorisággal a barátok, szomszédok, ismerősök, stb. (Harcsa, 2014).

A mai korra kevésbé jellemző a kereső-termelő munka közben végzett közös tevékenység, előfordul a mezőgazdasági kistermeléssel foglalkozók és önálló foglalkozású csoportok körében. A korábbi időkben előfordult, hogy a tizenéves gyermekek vagy még ettől is fiatalabbak besegítettek a mezőgazdasági munkálatokba, vagy a családi vállalkozásba. Azonban nem szűnt meg ez a szabadidő forma teljesen, mivel előfordul napjainkban is bizonyos társadalmi rétegeknél és többnyire az otthon végezhető munka mellett a szülő – főként az anya – így képes elvégezni a gyermek felügyeletét is. A közösen végzett háztartási munka egy jellemző társas tevékenység – és a gyermekek is részt vehetnek benne. Erre a szabadidő formára ugyanúgy jellemző, hogy a közös tevékenység mellett, a szülő ellátja a gyermek felügyeleti kötelezettségét is. A közlekedéssel töltött időhöz az olyan tevékenységeket köthetjük, ahol szabadidős programokra/programokhoz utaznak a szülők a gyermekeikkel, illetve amikor a szülő óvodába és iskolába viszi gyermekét. A szabadidős tevékenységek közé sorolhatóak a beszélgetések, köztük a telefonon történő beszélgetések is. Dr. Harcsa István tanulmánya kimutatta, hogy csökkent a vendégségbe járás, mint szabadidő-eltöltés gyakorisága és ideje, és nőtt a kulturális szórakozásra fordított érdeklődés és idő (koncertek látogatása, színház, stb.). Azt lehetne feltételezni, hogy ha nincs is idő napközben a családi együttlétre, legalább a közös televízió-nézés megmarad, azonban ez a társas szabadidőeltöltési program egyre inkább mondható egyéninek: a jelen kori technikai fejlődés eredményeként már szinte minden háznál több televízió található, így nem szükséges a kompromisszum, mindenki nézheti a saját érdeklődési körének megfelelő műsort. Mindemellett továbbra is

jelen van a közös televízió nézés, azonban veszített a jelentőségéből a családi összetartásra tett hatása szempontjából, de itt is összelehet kapcsolni a gyermekfelügyeletet a tévénézéssel, rádiózással. Dr. Harcsa István 2014-ben végzett tanulmánya szerint azon gyermekes családok televízió nézési szokásai változtak, ahol jellemzően minél magasabb a szülői iskolai végzettség, annál inkább csökkent a gyermekkel való közös televízió nézés (Harcsa, 2014).

Fejlődés szempontjából fontos és hasznos szabadidő-eltöltés lenne a gyermek számára, ha a családi könyvespolcra venne le a könyveket olvasni. Ehhez azonban az szükséges, hogy a gyermek ebben szocializálódjon, tehát, hogy maga a szülő is levegyen egy-egy könyvet és olvassa mikor van rá ideje. Így a gyermeknél egy természetes szokássá tud válni az olvasás (Banai, 2015).

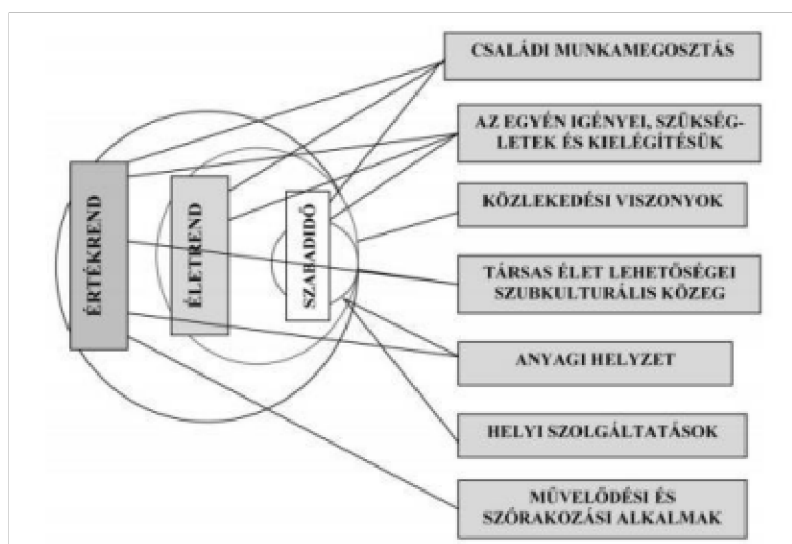
Az utóbbi idők kutatásai rámutattak, hogy a társadalom alsó rétegére jellemzőbb a munkacentrikus életforma és mentalitás. A felfelé irányuló mobilitáshoz életmódváltás szükséges, megfelelő időbeosztás és a tevékenységstruktúra átforgalmazása. A felfelé irányuló elmozdulás az életmód változtatása nélkül Lewis (1968) kutatásai alapján a szegénység kultúrája néven ismert elméletében sem megvalósítható. Láthatóvá vált az a tény, hogy egyes szabadidős szokásoknak társadalmi hierarchiához kötött volta van (extrém sportok, hangverseny látogatás, turizmus). Ezek erősítik a tervezett mobilitás irányát. Riesman (1983) által megalkotott „menekülő fogyasztó” egyik típusába sorolható a szabadidő eltöltés módja amely emelhet az ember rangján, vagy megerősíti a társadalmi hierarchiába való elhelyezkedését. Az ilyen jellegű tevékenységek mutathatják a mobilitás irányát. Felfelé irányuló haladásnak tekinthetőek a művészeti tevékenységek (a hangszeres zenétől, a színjátszáson át, egészen a képzőművészetig minden ide sorolható). A lefelé irányuló „menekülés” ellentétben az előbbivel, nem emel az egyén rangján és akár rangon alulinak is tűnhetnek. Azonban ezeket meghatározhatja a belső készítés és a külvilág felőli elvárás hatása (Bocsi, 2013).

2.3. A szabadidős tevékenységeket befolyásoló tényezők

Azt, hogy egy gyermek, fiatal vagy család hogyan választja ki a szabadidős programját, mit választ és mennyi időt szán erre, értékrendje határozza meg (akár a gyakoriságát illetően is). Ahogy alakul az értékrend – mi válik fontossá az ember életében, minek tulajdonít jelentőséget, milyen értékek szerint él – úgy alakul ki az életrend is, melynek megfelelően tölti el majd a szabadidejét (3. ábra) (Kovácsné Bakosi, 2012).

A családi szabadidő tevékenységeket meghatározhatja a család szerkezete (többgenerációs, teljes család, egyszülős), a település jellege (nagy- és kisvárosi család, községi, falusi, tanyai), a család anyagi helyzete (létfminimum alatt, - felette és a vagyonosak), az iskolázottsági szintük (alacsony – nyolc osztályos vagy kevesebb, középfokú-, felsőfokú szakképesítés-, főiskola/egyetemi végzettség) (Fülöpné Erdő, 2010). Emellett az életkor, a családi állapot, a lakáskörülmények (város, falu, kül-, belváros, lakótelep, stb), és a munkahely távolsága is mind befolyásolni képes, hogy mennyi szabadidőnk van, valamint hogy milyen lehetőségek tárulnak elénk a szabadidő eltöltésére (Kovácsné Bakosi, 2012).

3. ábra: A szabadidőt befolyásoló tényezők (Forrás: Kovácsné Bakosi, 2010)

Befolyásolható tényező lehet továbbá a családtagok érdeklődési köre:

- nincs senkinek kifejezett érdeklődése semmi iránt
- heterogén, amikor mindenkit más szabadidős tevékenység érdekel
- homogén, a családnak egy az érdeklődési köre, vagy egymáshoz közel állnak
- nyitottak az újra, sokféle dolog érdekli őket;

Nehezítő körülménynek számítanak az alábbi tényezők a családi szabadidő-eltöltési szokások szempontjából:

- az otthon közösen töltött idő szinte teljes hiánya
- rosszul értelmezett családfelfogás
- kapcsolati zavar a család tagjai között
- a független/önálló családi otthon hiánya
- családszerkezetből eredő problémák

- anyagi nehézségek
- a családban felmerülő súlyos egészségügyi problémák (Fülöpné Erdő, 2010).

Az otthon eltöltött idő hiányával megannyi család küzd napjainkban. Segíthetne a problémán az együtt töltött idő szerepének felismerése. A háttérben húzódozó okok egy részét átgondolással és több odafigyeléssel meglehetősen oldani, de vannak olyan objektív okok amiket nem lehet befolyásolni. Objektív tényező lehet a munkahely miatti ingázás, a több műszakos munkaidő, a hosszabb ideig tartó külföldi munkavállalás vagy a sok hétvégi feladattal járó munkakör. A megoldható kategóriába tartoznak a különórák, és az olyan szükségtelen programok, amelyek miatt rendszeresen távol kell lenni (Fülöpné Erdő, 2010).

A mai modern világban gyakran előfordul az a hiba, hogy a családok rosszul értelmezik saját szerepüket. Találkozhatunk „menedzser” vagy „motel” típusú családdal. A „menedzser” modellnél a szülők a szervezők, a gyermek minden percét megszervezik, elég ha a gyermek időben ott van az óvodában, iskolában, különböző foglalkozásokon minden szükséges felszereléssel, és otthon sincs egyedül (biztosítanak gyermekfelügyelőt). A „motel” modellű családnál cédulákkal és rövid üzenetek segítségével kommunikálnak. Egy hétköznapi példa az említett modellre, az iskolás gyermek mikor felébred az asztalon talál egy papírt rövid üzenettel: „Vegyél magadnak reggelit! Ebéd a hűtőben. Későn jövök. Feküdj le időben! Anyu”. A családtagok egy fedél alatt élnek, és ez a fizikai tér, valamint a javak közös használata köti össze őket. Ez a két fajta modell nemcsak a szabadidő-eltöltési szokásokat teszi idővel kivitelezhetetlenné, hanem magát a családi kapcsolatrendszert is bomlasztja (Fülöpné Erdő, 2010).

A családtagok kapcsolati zavarainak sokféle oka lehet, többek között a mentális problémák, az egocentrizmus, a függőség vagy külső tényező okozta gondok. Arra lehet következtetni, hogy ezen gondok megnyilvánulási formái a családi konfliktussal teli légkörön át, egészen a fizikai-lelki bántalmazásban vagy akár közönyben is megmutatkozhat. Ez a negatív légkör a családnál szintén nagy akadályozója lehet egy produktív szabadidő-eltöltésnek. Nem ritka az a tényező sem, ha egy családnak nincs önálló otthona, ami egy elkülönülést tudna biztosítani a család számára. Ez csupán egy nehezítő körülmény a család életében, de semmiképp nem akadályozza őket a közösen végzett tevékenységekben (Fülöpné Erdő, 2010).

A családszerkezet nem feltétlenül eredményez nehézséget. Az egyszülős családoknál általában több munka és feladat hárul a gyermekkel élő szülőre, ezért az időhiány az kisebb-nagyobb mértékben, de jelen van a család életében. Ez a nehézség adódhat abból is,

ha más a kulturális közege a családnak (afrikai-európai, mohamedán-katolikus, stb). Társadalmunkban egyre gyakoribbá válnak a különböző kulturális közegekből jövő közös családalapításai, és ez a különbözőség csak akkor kezd el megmutatkozni, miután a gyermek megszületett, vagy több évet éltek együtt. Konfliktust eredményezhetnek az eltérő gondolkodásmódok, a vallási nézetek és szokások és a szocializációs szokások. A komoly anyagi nehézségekkel küzdő családoknál még inkább fontossá válik a közösen eltöltött idő, ami a lelki és fizikai regenerálódást és kapcsolatépítést segíti. Visszatérő jelenség, hogy az anyagi nehézséggel küzdők, vagy súlyos beteget ápoló családtagok depressziós állapotba kerülnek, mert egyedül nem bírkóznak meg a nehézséggel, és a tágabb család vagy egy külső szakember segítségére szorulnak (Fülöpné Erdő, 2010).

Amennyiben több egymást követő nap van az embernek szabadideje/szabadnapja, annál nagyobb a valószínűsége – főként a 21. századi lehetőségeket tekintve –, hogy helyváltoztatással fog járni ez az időmennyiség. Az egyszerűbb hétvégei helyváltoztatás szabadidők függhetnek a társadalom rétegeitől, kulturális szokásoktól és a meghatározó életkörülményektől, anyagi körülményektől (Reischl, 2007).

A gondolatmenetünket folytatva, ha a több szabadidő helyváltoztatással járhat, akkor a kevés szabadidő esetében nagyobb a valószínűsége, hogy helyváltoztatás nem fog fellépni, ezt az időt inkább a lakásban vagy lehetőség szerint a kertben/udvaron töltjük. A munkahely és az otthon közötti ingázás, illetve az említett lakáskörülmények is befolyásolhatják, hogy milyen programokat engedhetünk meg, választhatunk ki. Rendelkezésünkre áll-e zöld övezet, valamilyen kulturális intézmény, szórakozóhelyek, stb. Azt is számításba kell venni, hogy melyik helyzetről van szó, a napi szabadidőről, a heti szabadidőről vagy az éves szabadság idejéről, és ezek melyikéhez választunk lehetőséget. Fontos szempont azonfelül, hogy az adott tevékenység, amit kiválasztunk, vagy amelyre vágyunk, térben és időben milyen elérhetőségű (plusz költség). Szabadidőt befolyásoló tényező a családok életében az otthoni munkamegosztás és a köteleességek ellátásának a mértéke is. Ha elosztjuk a házimunkát, kiegyenlítettebb lehet mindenki számára a szabadidő. Ez nemcsak egyik feltétele a családi közös szabadidő-eltöltésnek, de egyben szülői mintaadás is (Kovácsné Bakosi, 2012).

Társadalmi rétegenként különböző szabadidős tevékenységeket és szokásokat különböztethetünk meg. Az eltérőség tetten érhető a rétegek iskolázottságában, lakóhelyük, környezetük okozta különböző életmódjukban. Megállapítható, hogy azok az emberek, akik magasabb iskolázottságúak, tudatosabban rendelkeznek a szabadidejükkel, és ennek megfelelően a tevékenységeikkel is. A magasabb iskolázottságúak nagyobb előnyben

részesítik a kulturális programokon való részvételt, ugyanakkor a magas iskolázottság ellenére is nagy szerepe van a családból hozott szokásoknak (Reischl, 2007).

Az emberi élet különböző periódusaiban más-más jelentőséget tulajdonítanak az emberek a munkának és a szabadidőnek. Nem tehetünk képzeletbeli határvonalat a szabadidő és a kötelességek teljesítése közé. Élethelyzettől függően egy konkrét tevékenységet tekinthetünk szabadidőnek, egy másik élethelyzetben pedig kötelességteljesítésként foghatjuk fel. Ilyen lehet a gyermekkel való közös tanulás, bevonni a sütésbe-főzésbe (egyértelműen több időt vesz így igénybe ez a tevékenység, mintha csak egyedül végezné el a szülő), a kert rendben tartása, nagyszülőknek való segítségnyújtás (bevásárlás, fűnyírás, fametszés, stb). A mai társadalomban a szabadidőt inkább arra fordítják, hogy újabb és újabb javakat szerezzenek meg, vagyis a szabadidő javak megszerzésére a szabadidejét veszik igénybe. Ez azonban csökkenti a szabadidős tevékenységek lehetőségét (Reischl, 2007).

Az eddig végzett időmérlegről szóló szociológiai kutatások a magyar társadalom életmódjával kapcsolatban – a nemzetközi összehasonlításokat is beleértve – munkára és túlmunkára enged következtetni. Ennek oka, hogy a kereső- és a termelőmunkára fordított idő hosszú volt, egyes társadalmi csoportoknál ez tudatos, míg másoknál kényszerhelyzet okozta, és akadtak olyanok is akiknél az előbb említett okok együttesen jelentkeztek. Ez a megélhetési forma visszanyúlik egészen az 1950-es évekig, amikor az egykeresős családmodell elkezdett visszaszorulni, és egyre elterjedtebbé váltak azok az életmódok, ahol a gyermeket nevelő férfiak és nők egyaránt a munkaerőpiac aktív tagjaivá váltak. A tudatos munkavállalás háttérében a társadalmi jólét álomképe állt. Ez a túlmunkára készítés sokaknál okozott értékrendbeli változást, a dilemmát ekképp fogalmazták meg: „kicsi vagy kocsí”. A családi otthon továbbra is a család összetartó erejének számított, de emellett az életmód mellett már egyre kevesebb idő maradt egymásra. Az úgynevezett „családi időbankból” egyre több idő lett szánva a megélhetésre és/vagy az álomképek megvalósítására, ami a családi együttlét rovására ment (Harcza, 2014).

A 2000-es évekre változás következett be, csökkenni kezdett a hosszabb munkaidejű és nagyobb fizikai erőkifejtést igénylő foglalkozások száma, és növekedett a rövidebb munkaidejű szellemi foglalkozásoké, főként a nőknél. A társadalom egyes rétegeiben fokozatosan terjedt a jólét, és újabb álomkép alakult ki, a szabadidős társadalom, melyet úgy értelmezhetünk, hogy a családok a „munkaidőalapjuk” egyre nagyobb részét az „értékes szabadidő finanszírozására” kezdték fordítani. Ez a szabadidős álomkép nagyban támaszkodott a modernizációra, főként azokra a gépesítésekre, amelyek megkönnyítik a

háztartási életvitelt és azok terheit. Nemcsak a komfort miatt tekintették hasznosnak a háztartások gépesítését, hanem a gépeknek köszönhető idő megtakarítás miatt is. Így idővel megfogalmazódott a háztartási gépek és a kulturális eszközök lecserélése. A modernizáció következtében nemcsak a gépesítés fejlődött, hanem a szabadidő- és szolgáltató ipar is, amelyek új lehetőségeket biztosítanak a társadalom tagjai számára. Azonban ahogy kezdett erősödni a szabadidő ipar és a szolgáltatási rendszer, egyre inkább kezdte orientálni a fogyasztási szokásokat, és kötöttebb szabadidő-eltöltési szokásokat eredményezett. Ennek magyarázata a nagy tömeg azonos fogyasztási pályára kívánt terelése, ami által nő az iparág profitja. A kutatók továbbra is kutatják és vitatják, hogy ez az orientált szabadidős lehetőség, nyújt-e elég teret ahhoz, hogy társadalom tagjai egyénenként és családonként is megtalálják a tartalmas, szabadidős együttlét formáit (Harcsa, 2014).

2.4. Családdal töltött minőségi idő

Nagy mértékben hat a közösen eltöltött idő a szülő-gyermek kapcsolatra. Az viszont, hogy a szülő mennyi időt tud tölteni gyermekével egyre inkább attól függ, hogy milyen mértékben korlátozza a szülőket a munka. Gyakori az az észrevétel a témában kutatók körében, hogy amennyiben az anya több időt tölt a munkahelyén/ a munkával és még így sem csökken a gyermekkel közösen töltött idő, akkor a szülő a magára fordított időt csökkenti (Szcuka – Nagy – Tóbiás – Gyula, 2018). Ezt különösen nehéz megoldani egy egyedülálló szülőnek, ahol például az anya a gondozói és nevelői szerep mellett a munkaerő-piacon is szerepet tölt be, és nehéz megoldania a gyermekéről való napközbeni gondoskodást. Többek között ilyen esetben beszélhetünk nagyszülői gyermekgondozásról, a szakirodalom ezt informális gondozásnak nevezi. Tanulmányok kimutatták, hogy a kiegészítő (napi pár óra) kisgyermekgondozás nem nehezíti meg a nagyszülők napi rutin teendőit és munkavégzésüket, de azok a nagyszülők akik egy háztartásban élnek unokáikkal és gondoskodnak róluk, főként a pihenési- és munkavégzési idő van nehezítve (Gyarmati, 2016).

Harcsa István egyik kutatásában összehasonlította a gyermeket nevelők időfelhasználását az 1986/1987-es és 2009/2010-es évek közötti adatokkal. Az eredmények kimutatták, hogy a közös tevékenységekre fordított idő megváltozott, főként az az idő növekedett, ahol a szülő csak a gyermekével végez közös tevékenységeket, és ezzel együtt csökkent a szülők társas tevékenységére szánt idő. Ennek oka lehet többek

között a családon belüli szerep- és munka megosztások változása. Az együtt töltött idő ritkasága gyengítheti a családi kohéziót is (Harcsa, 2014). A családi kohézió fogalmát a szociálpszichológia és a pszichiátria területén, pontosabban a családpatológia területén fogalmazta meg Uruk, Sayger és Cogdal (2007), így került át a szociológiába. A családok belső életével, főként a családokat összetartó kötődésekkel foglalkozik. Harcsa István a tanulmányában ennek a családi kohézióknak az egyik kulcsfontosságú részével kezdett foglalkozni, mivel azon az állásponton volt, hogy a kötődések kialakítói a családi együttlétben rejlenek, azon belül is a szűkebb és tágabb család közösen végzett tevékenységeiben köttetnek (Harcsa, 2014/1).

Az egyszülős családoknál nőtt a gyermekkel végzett közös tevékenységek ideje a 2009/2010-es év eredményei alapján. Az egyedül gyermeket nevelő szülőknek igényük és egyben kényszerük is van az „egyedüllétre”, de egyre inkább előnyben részesítik azokat a tevékenységeket, amelyet a gyermekkel együtt tudnak végezni, egyes helyzetekben azonban előfordul, hogy kényszer miatt kell ezeket a tevékenységeket együtt végezni. Csökkentek azok az együttléti formák a társas tevékenységeknél, amikor más rokonnal vagy nem rokon személlyel végeznek a családok közös tevékenységeket, amiből arra lehet következtetni, hogy zártabb lett a társas együttlét. Harcsa István kutatásának eredményei alapján, a családok közös tevékenységei és az együtt töltött családi idő alkalmazkodik a család aktuális életciklusához, azaz egy családban minél kisebb a gyermek annál több időt töltenek együtt a szüleikkel, családjukkal. Tehát, minél idősebb a gyermek, annál kevesebb időt töltenek közös tevékenységekkel a szülők és gyermekeik, és több idő jut a szülőknek az egymással való közös tevékenységek végzésére (Harcsa, 2014).

III. KULTURÁLIS FEJLŐDÉS ÉS CSALÁDI SZABADIDŐ-ELTÖLTÉSI SZOKÁSOK – KUTATÁS

Kutatásunk alanyai a Beregszászi Kossuth Lajos Líceum (korábbi neve: Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskola), a Beregszászi Horváth Anna Gimnázium (korábbi neve: Beregszászi 6. Számú Horváth Anna Általános iskola) és a Mezővári II. Rákóczi Ferenc Líceum (korábbi nevén: Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola) 4. osztályos diákjainak szülei voltak. A kérdőívet minden család önkéntesen tölthette ki.

Kutatási célcsoportként a két legnépesebb városi - Beregszászi - magyar tannyelvű iskolát és egy fejlett falu - Mezővári - magyar tannyelvű középiskoláját választottuk, ezeken keresztül vizsgáljuk a családi kulturális fejlődés és szabadidő-eltöltési szokások hasonlóságait és különbségeit.

3.1. A kutatás előzményei

A 2020-as év tavaszán előzetes kutatást végeztünk, mérőeszközünk saját szerkesztésű elektronikus kérdőív volt, amit a Beregszászi Kossuth Lajos Líceum és a Beregszászi Horváth Anna Gimnázium 4. osztályos tanulói és szülei tölthettek ki. Az adatbázisunkba ekkor 36 (18 szülő és 18 diák) válasz érkezett. Az elektronikus kérdőív két szakaszra volt osztva, első szakasz a szülők részére, a második szakasz a gyermekek részére összeállítva – így szülői beleegyezéssel töltötték ki – ugyanis csak a szülőnek lett kiküldve a gyermeknek külön nem. 31 kérdést tartalmazott a szülői szakasz, 17 kérdést a gyermek szakasz. Kutatásunk során olyan kérdésekre kerestük a választ, mint: befolyásolja-e a szülő végzettsége a gyermek zenei vagy művészeti képzését? Az alsó osztályos gyermeket nevelő családok járnak-e kulturális eseményekre szabadidejükben?

A kutatási eredményekben megállapíthattuk, hogy: a vizsgált személyek közül csak azon személyek gyermekei járnak különböző tevékenységekre, ahol a szülők legalább érettségivel vagy főiskola/egyetemi diplomával rendelkeznek. A 7 érettségivel rendelkező személy közül ketten rendelkeznek zeneiskolai végzettséggel, míg a 7 felsőfokú végzettséggel rendelkező személyből egy ember rendelkezik zeneiskolai végzettséggel. Minél magasabb a végzettség, annál több szülő biztosítja ezt a lehetőséget gyermekének. Ezzel az eredménnyel igazolva az első hipotézisünket, miszerint: *H1: a szülők végzettsége befolyásolja, hogy gyermekeikkel megkedveltessék a művészetet*; További eredmények kimutatták, hogy: a kérdőívet kitöltő személyek többsége nem látogat kulturális

programokat gyermekeivel. A válaszok alapján arra lehet következtetni, hogy ezen kulturális programok többségének nem célközönsége a kisiskoláskorú gyermek. Ezzel igazoltuk a második hipotézisünket is, *H2: a kisiskolás korú családok nem járnak kulturális programokra szabadidejükben.*

Az elektronikus kérdőívvel számos negatív tapasztalatunk volt: nehézséget okozott a Google Űrlap megfelelő alkalmazása, és az ideális választípusok beállítása; bár, az intézményben dolgozó tanárok segítőkészek voltak, és továbbították az osztálycsoportjaikba a létrehozott elektronikus kérdőívet, mégsem töltötte ki a szülők fele.

2020 nyarán a nagy valószínűséggel várható őszi karantént megelőzően papír alapú kérdőívet készítettünk a szülők részére és ennek segítségével vettük fel az adatokat 2020 szeptembere és októbere folyamán.

3.2. A kutatás alapfogalmai

A kutatás bemutatása előtt szükségesnek tartjuk a kutatás alapfogalmainak tisztázását.

Családban/családdal töltött minőségi idő – a mindennapi életben a családdal közösen végzett tevékenységeket érthetjük alatta. A hangsúly a közösen eltöltött tevékenységek minőségén van. Ebben a családtagok aktív partnerek, és egy közös feladat elvégzésén alapszik a tevékenység. Ez lehet például, a közös szülő-gyerek játék, közös kirándulás, közös étkezés, közös televízió nézés, stb. Turtiainen, Karvonen és Rahkonen 2007-es nemzetközi kutatásuk alapján kimutatták a családi együttlét minőségének nélkülözhetetlen jellegét: a gyermek az együtt töltött idő minőségét értékeli jobban, mint a mennyiségét (Harcsa, 2014/1).

Nukleáris család - az ipari forradalom hatására terjedt el, egyetlen család tagjai élnek együtt, ebbe az anya, apa és gyermekek tartoznak (Andorka 2006).

Többgenerációs család - fiatal házaspár él együtt gyermekeivel és a szüleivel, ritkábban de előfordul, hogy a fiatal házaspárhoz költözik oda a szülő (az idős szülő gondozását nem lehet másképp megoldani, vagy özvegyesség esetén) (Hegedűs 2006).

Egyszülős család – (családtöredék) akkor beszélhetünk erről, ha a szülő egyedül neveli gyermekét. Az oka lehet válás, halál eset vagy az apa hiánya (Bodonyi-Hegedűs 2006).

Nagyszülő gondozta kisgyermek – a többgenerációs családtól eltérően, bár együtt élnek a nagyszülők a gyermekkel, a szülők nincsenek jelen a gyermek nevelésében. A következő tényezők növelik a valószínűségét: idősödés, családi krízishelyzetek gyakorisága (pl.: külföldi munkavállalás), női foglalkoztatási ráta növekedése; csökkentő tényezők:

termékenységi ráta csökkenése, egyes családok közti földrajzi távolság, nyugdíjkorhatár kitolása (Gyarmati, 2016).

3.3. A kutatási módszerek, minta bemutatása, mérőeszköz

A kutatás módszertanát nézve kvantitatív – azaz mennyiségi – kutatást alkalmaztunk. Ezzel a módszerrel bizonyos emberi tulajdonságok megnyilvánulásai mérhetők, vagyis számszerűsíthetők. Olyan kérdésekre kaphatunk általa választ, mint a: Hányan?, Milyen arányban?, stb. Rendszerességet és szabályszerűséget kutathatunk vele. A kvantitatív kutatásnál a kutató nem minden esetben találkozik közvetlen módon a kutatási alanyokkal, ezért csak a kapott adatokkal tud dolgozni (dr. Ószi – dr. Holik, 2015).

A kutatásunk eszköze a kérdőív volt. Összesen 34 kérdést tartalmazott. A kérdéstípusok szerint a kérdőív összesen: 24 feleletválasztós kérdést, 3 többszöri választásos zárt kérdést és 7 nyitott kérdést foglalt magába. A feleletválasztós kérdések esetében hat alkalommal félig nyitottá tettük az „Egyéb” kategóriával a kérdéstípust. Az előzetes kutatás alapján választásunk ismét ezekre a kérdéstípusokra esett, mert a feleletválasztós kérdéseknél célirányosan kaphatunk választ, ami megkönnyíti az elemzést is. A szubjektív kérdéseknél alkalmaztunk nyitott kérdést, ahol mindenki a saját válaszát tudta megfogalmazni. Ahhoz pedig, hogy komplexebb kérdést tegyünk fel, és egyszerre több lehetőségről tudakozódjunk, alkalmaztuk a többszöri választásos zárt kérdést.

Adatbázisunk elemszáma 110. A Beregszászi Kossuth Lajos Líceumban a nagy létszám miatt három negyedik osztály van, létszáma 68, ebből 57 szülő töltötte ki a kérdőívet. A Beregszászi Horváth Anna Gimnáziumban egy negyedik osztály van, létszáma 25 fő, ebből 13 szülő adott választ a kérdőívre. A Mezővári II. Rákóczi Ferenc Líceumban 3 negyedik osztály van, létszáma 40 fő, ebből a teljes létszám járult hozzá válaszával a kutatáshoz.

A kérdőívben a következő kérdésblokkok szerepeltek: végzettség, családi helyzet, művészi tevékenységek iránti érdeklődés és azok gyakorlása, a családi minőségi idő, kulturális programok látogatása (gyakoriság és befolyásoló tényezők).

A kapott eredményeket Excel és tartalomelemzés segítségével elemeztük. Ez utóbbit a nyitott kérdésekre adott válaszok szövegének a feldolgozásánál alkalmaztuk. Az Excel nevű programmal a zárt kérdéseket elemeztük – Darab és SUM függvények segítségével.

3.4. A kutatási célok, kutatási kérdések, kutatási hipotézisek

Kutatásunk célja az volt, hogy a kulturális fejlődést és családi szabadidő-eltöltési szokásokat feltárjuk és megfogalmazzuk a kisiskoláskorú gyermekek családi körében. Olyan kérdésekre kerestük a választ, hogy: változik-e a kulturális programok látogatása a település jellegétől függően? Befolyásolja-e az iskolai végzettség és az anyagi helyzet a szabadidő-eltöltési szokásokat? Befolyásolja-e a család típusa a szabadidő-eltöltési szokásokat és azok gyakoriságát? Van-e különbség a zeneiskolába járó és nem járó gyermekes családok kulturális programok iránti érdeklődésében?

A kérdések alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H1: Feltételezzük, hogy a városon élő családok több kulturális programot látogatnak, mint a falun élő családok.

H2: Feltételezzük, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik többen látogatják a kulturális helyszíneket, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik.

H3: Feltételezzük, hogy az átlagosnál jobb anyagi helyzetű családok többen látogatnak kulturális helyszíneket, mint az átlagosnál rosszabb anyagi helyzetű családok.

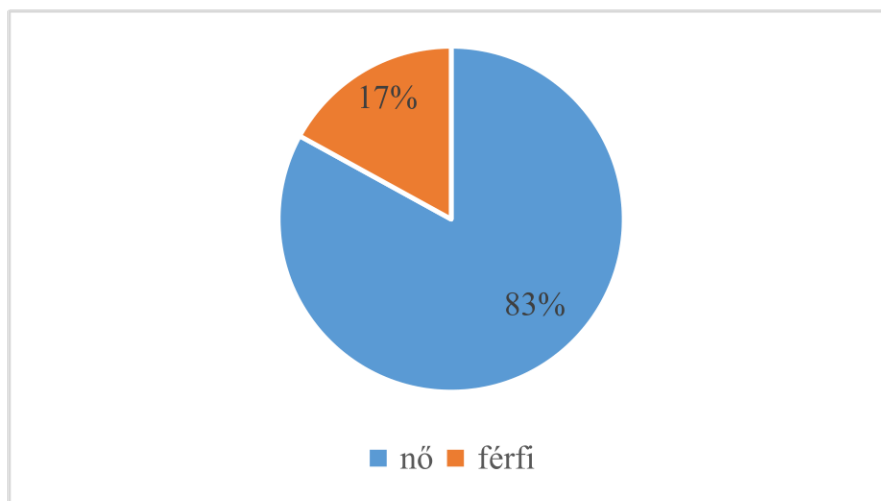
H4: Feltételezzük, hogy több minőségi időt tölt együtt a nukleáris- és a többgenerációs modellű család, mint az egyszülős családok vagy nagyszülő-gyerek modellű család.

H5: Feltételezzük, hogy a zene- és/vagy művészeti iskolába járó gyermekek családjai többen látogatják a kulturális programokat, mint a zene- és/vagy művészeti iskolába nem járó gyermekek családjai.

3.5. Eredmények

Háttérváltozók elemzése

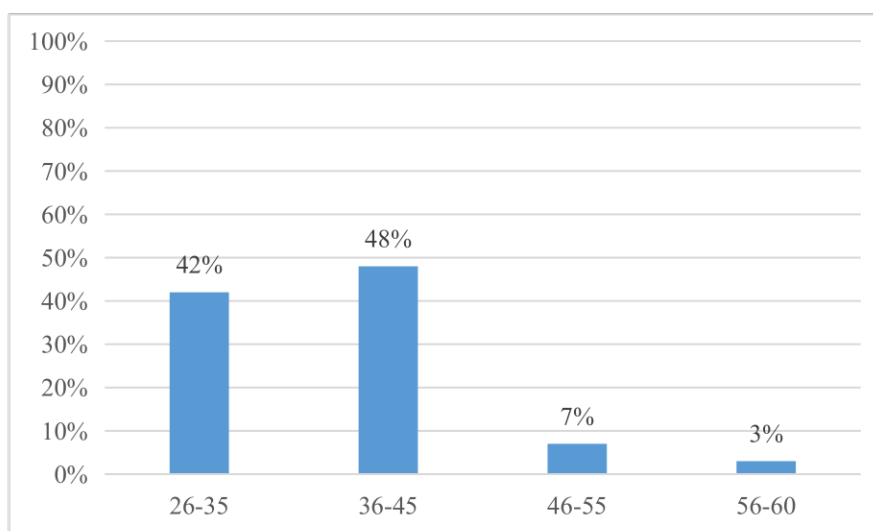
Elsőként a nemek szerinti megoszlást vizsgáltuk, a megkérdezettek 17%-a férfi és 83%-a nő (4. ábra).

4. ábra: Nemek szerinti megoszlás (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek átlagéletkora 26 és 60 év közötti, a részletes megoszlást az 5. ábra szemlélteti.

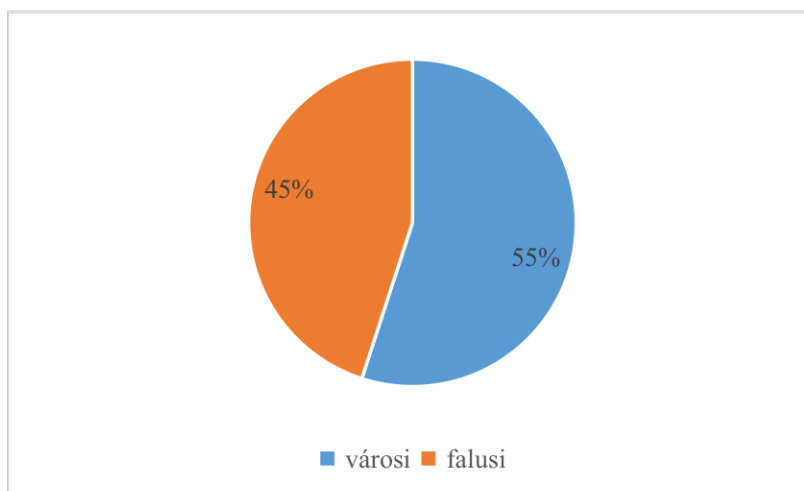
5. ábra: Korcsoport szerinti életkori megoszlás (N=102)

Forrás: saját szerkesztés

A kérdőívben az alanyok születési évét kérdeztük, majd az elemzés során az alábbi 4 korcsoportra bontottuk őket. A kapott korcsoportok alapján megállapíthatjuk, hogy a megkérdezett szülők közül 48% a 36-45 éves korosztályba tartozik. Három családnál – egy falusinál, és két városinál – nagyszülő gondozta gyermek nevelkedik.

A megkérdezettek 55%-a – 60 család – él városban és 45%-a – 50 család – él falun. A

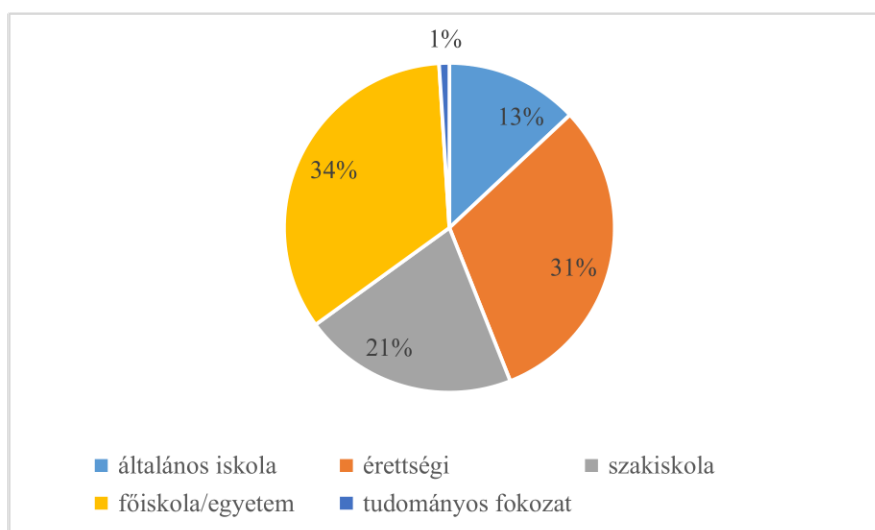
Mezővári iskolából a teljes létszám – 40 család – és a városi iskolákból 10 család él falun (6. ábra).

6. ábra: A családok lakóhely szerinti megoszlása (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

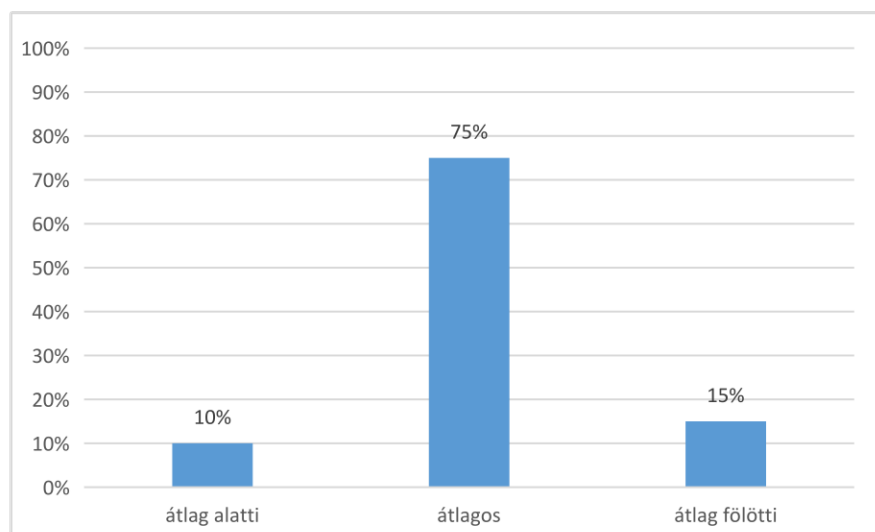
A 7. ábrán a szülők iskolai végzettségét szemléltetjük. Feltűnő az eredmények alapján, hogy a megkérdezettek majdnem fele - összesen 44% - csak általános iskolai végzettséggel és érettségivel rendelkezik, azaz nem tanultak tovább – ebbe 48 személy tartozik. Míg a megkérdezettek többsége - összesen 55% - tovább tanult és/vagy szakiskolát végzett vagy főiskolát/egyetemet – a válaszadók közül 61 szülő. Összesen 1%-a a megkérdezett szülőknek szerzett tudományos fokozatot.

7. ábra: A szülők iskolai végzettsége (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

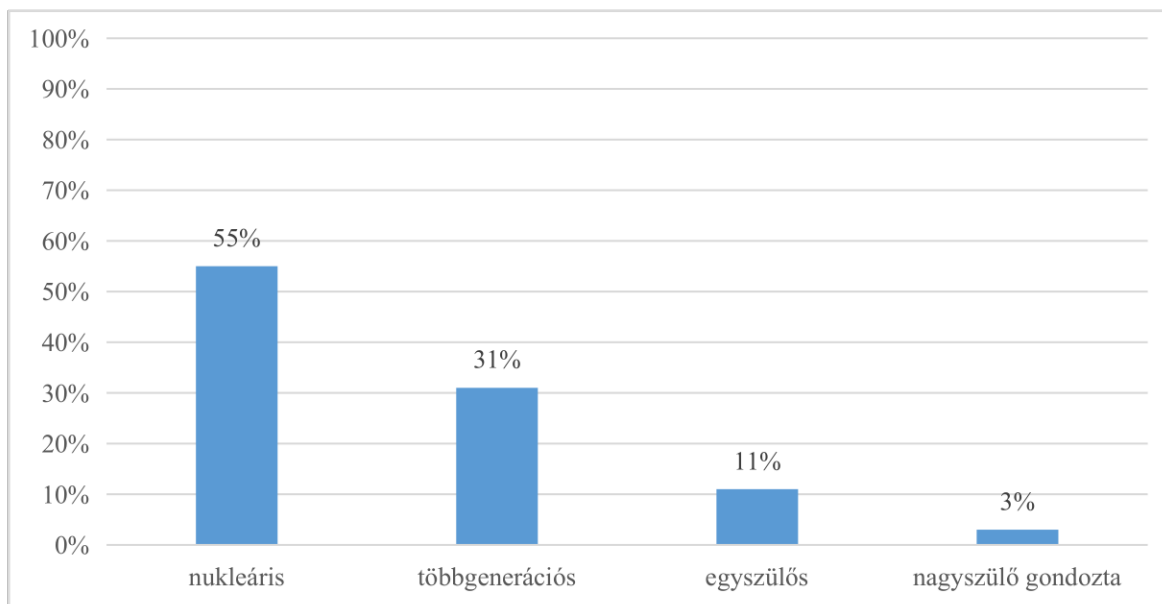
Ahhoz, hogy a későbbiekben elemezni tudjuk a kulturális programok látogatását anyagi szempontból nézve a családoknál, meg kell ismernünk a családok szubjektív anyagi helyzetét. Erre azért van szükség, hogy megtudjuk az anyagi helyzet befolyásolja-e a kulturális programok látogatását. A kérdőívekben az erre vonatkozó kérdésnél 5 válasz lehetőség volt. Az átlagosnál sokkal rosszabb és valamivel rosszabb valamint az átlagosnál valamivel jobb- és sokkal jobb anyagi helyzeteket az elemzésnél csoportosítottuk: átlag alatti és átlag fölötti anyagi helyzetekre. Az eredmények alapján a kutatásban résztvevők jelentős része átlagos anyagi helyzetű. Az átlag fölötti anyagi helyzettel rendelkező családok nagyobb arányban vannak, mint az átlag alatti anyagi helyzettel rendelkező családok (8. ábra).

8. ábra: A családok szubjektív anyagi helyzete (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

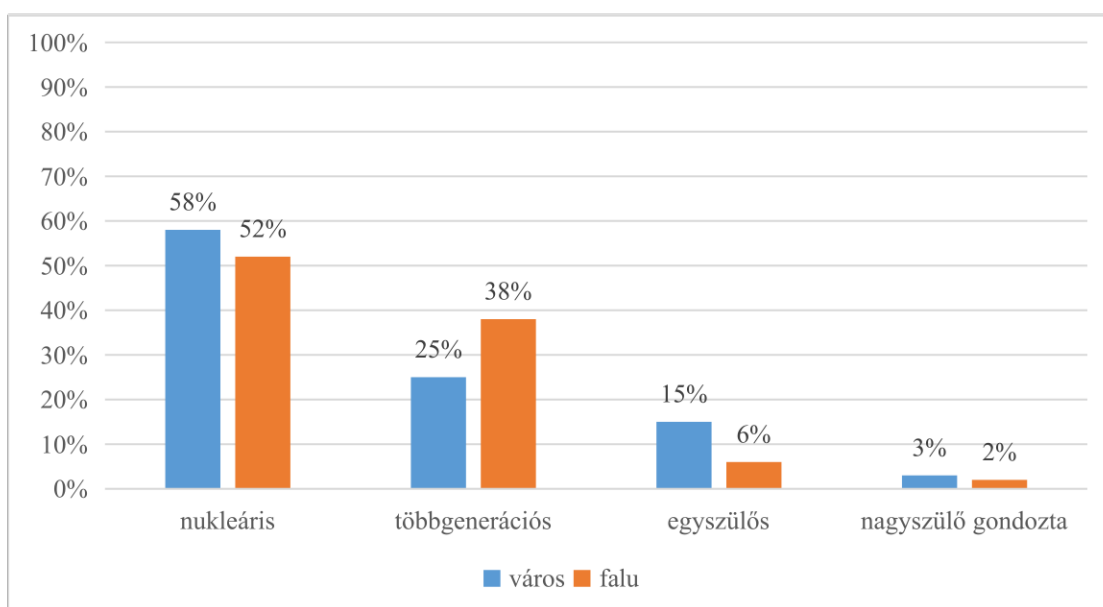
Kutatásunkban vizsgáltuk a családmodelleket (Lásd 3.2.: Kutatás alapfogalmi fejezetben a típusainak meghatározásait), hogy felmérjük modellenként a családok minőségi idejét. Először elemeztük a kérdőívet kitöltő személyek családmodelljeit. Az eredmény a következő: a megkérdezettek több, mint fele él nukleáris családtípusban, kevesebb, mint fele él többgenerációs modellű családban. Több egyszülős család van, mint nagyszülő gondozta gyermek (9. ábra).

9. ábra: Az alanyok családmotívjai (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

A kapott eredmények alapján összehasonlítottuk a városon és falun élő alanyok családmotívjait. A városon több család él nukleáris családban és kevesebb többgenerációs családban, mint falun. Ennek oka lehet, hogy falun inkább megmaradtak a hagyományos életvitelnél, ahogy a régi időkben – akár a 20. században is – többgenerációs családmotív volt az elterjedt. Városon több az egyszülős/csonka család, mint falun. Falun eggyel kevesebb a nagyszülő gondozta kisgyermek, mint városon (10. ábra).

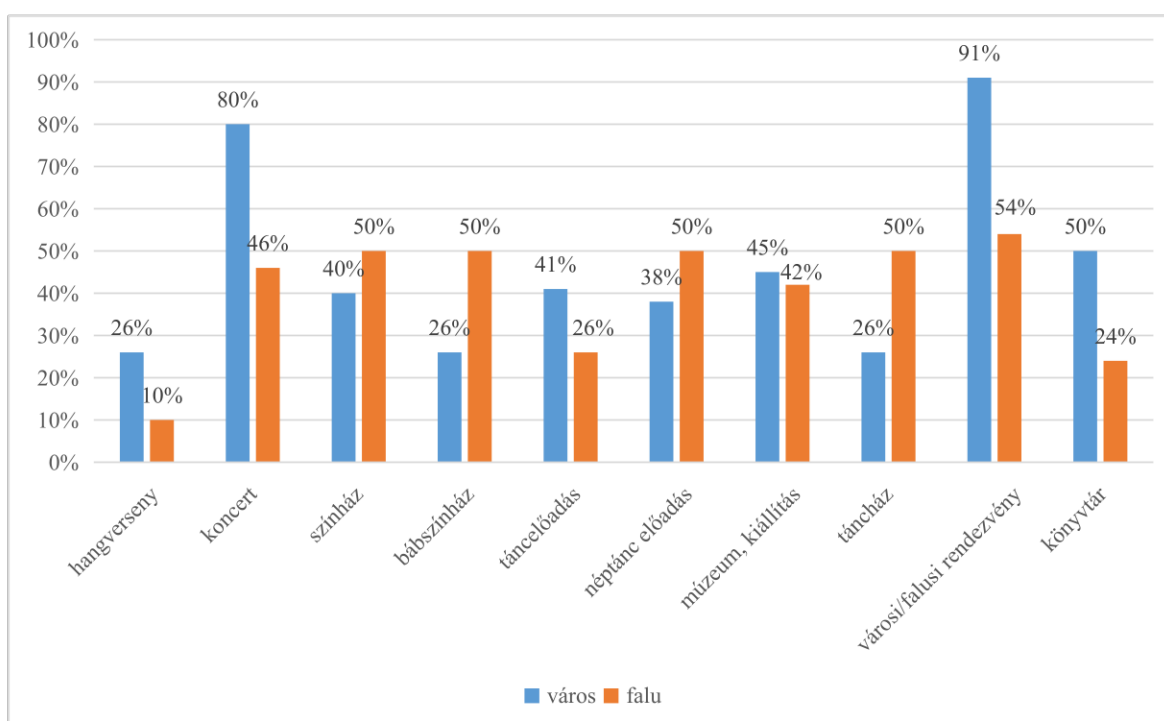

10. ábra: Városi és falusi családmotívok összehasonlítása (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Szabadidőeltöltési és kulturálódási szokások elemzése

Külön elemeztük az alanyok lakóhelyét figyelembe véve, hogy milyen arányban látogatnak kulturális programokat. Az eredmények alapján a vizsgált városon élő családok közül majdnem a teljes létszám látogatja a városi/falusi rendezvényeket, több mint a fele vesz részt koncerteken és jár könyvtárba. A megkérdezettek látogatják a hangversenyeket, a bábszínházat és a táncházat. Az utóbbiaknak az lehet az oka, hogy egyre kevesebb alkalommal rendeznek városon bábszínházat, vagy táncházat. Falun a legmagasabb látogatásszám a városi/falusi rendezvényeket érinti, a megkérdezettek fele jár színházba, bábszínházba, néptánc előadásra, táncházba (11. ábra).

11. ábra: Kulturális programok látogatása lakóhelytől függően (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a városon élő családok 6 említett programnál is többen látogatják ezeket a kulturális programokat, mint a falun élő családok. Ez alapján az első hipotézisünk beigazolódott, miszerint: *H1: Feltételezzük, hogy a városon élő családok több kulturális programot látogatnak, mint a falun élő családok.*

A kulturális programok látogatását lakóhelytől függően a családoknál az előbbieken szemléltettük. Felmerülhet a kérdés, miért nem látogat minden család a felsorolt

programok közül egyet, kettőt vagy egyiket sem. A kérdőívünkben emiatt feltettünk egy kérdést erre vonatkozóan, hogy amennyiben nem látogatnak kulturális jellegű programokat, jelöljék be vagy írják meg mi okból nem látogatják ezeket.

Az elemzést településtípus alapján hasonlítottuk össze. A kapott eredmények szerint az alanyok a legtöbb esetben azért nem látogatnak ilyen jellegű programokat, mert nincs idejük, ez egyaránt érvényes a városi és falusi megkérdezett közösségre. Emellett említették a programok hiányát mindkét településen és falun a közlekedés korlátozottságát. Összesen egy alany jelölte az ukrán nyelvtudás hiánya miatti okot. Az érdeklődés hiánya és az anyagi okok kevés számban, de előfordultak (1. táblázat).

<i>Okok/Település</i>		Város	Falu
Nincs rá idő		26	13
Nem érdekel az ilyen jellegű program		2	2
Anyagi okokból		5	4
Korlátozott közlekedés faluban/városban		0	8
Ukrán nyelvtudás hiánya		0	1
A faluban nincs ilyen program		7	9
Egyéb	Kevés a lehetőség	4	0
	Járvány miatt	1	0

1. táblázat: A kulturális programok nem látogatásainak okai (N=82)

Forrás: saját szerkesztés

Miután elemeztük a végzettség szerinti megoszlást a családoknál, megvizsgáltuk hogy ezek alapján milyen arányban látogatják a családok a kulturális programokat. Az általános iskolát végzett családok (14 alany) több, mint fele csak a városi/falusi rendezvényeket látogatják. Leginkább koncertre járnak, legkevésbé pedig bábszínházba, néptánc előadásra és múzeum/kiállításra.

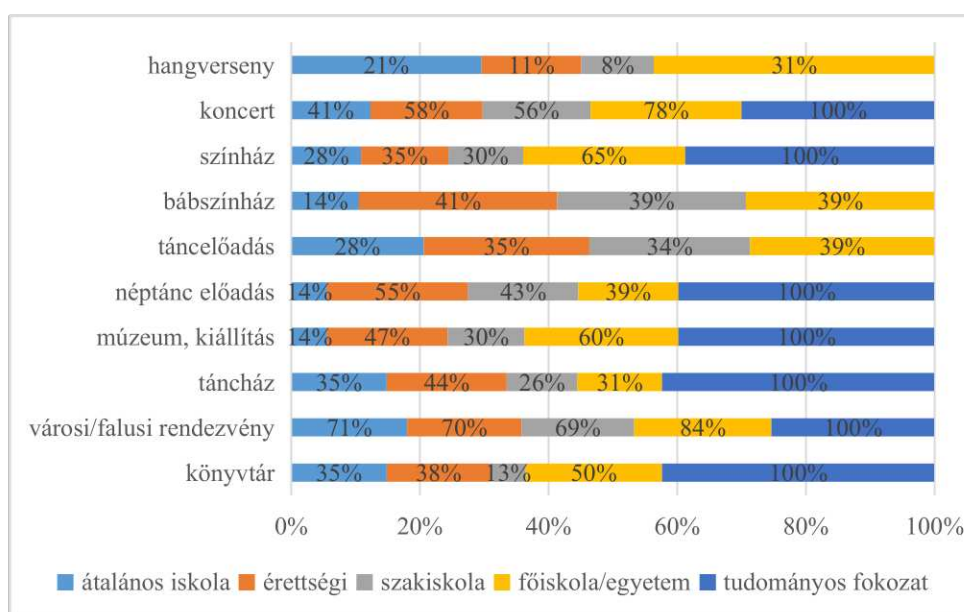
Az érettségivel (34 alany) rendelkezők közül három esetben is az érettségivel rendelkezők több, mint fele vesz részt kulturális programokon (pl.: koncert, néptánc előadás, városi/falusi rendezvény). A többi említett programon is – bár a felénél kevesebben, de – nagy arányban vesznek részt a családok. Kivétel a hangverseny, amelyet csak 4 család látogat.

A szakiskolát végzettek (23 alany) az általános iskolát végzettekhez képest több programon vesznek részt, de a két kimagasló program az megegyezik – a koncert és a városi/falusi rendezvények. A szakiskolások kevesebbet járnak az általános iskolát végzettekhez képest: hangversenyre és könyvtárba.

A főiskolát/egyetemet végzett (38 alany) alanyok kimagasló arányban látogatják szintén a koncert és városi/falusi rendezvények programját. Emellett a megkérdezettek felénél többen járnak színházba, múzeum/kiállításra, könyvtárba.

Az az egy személy, aki tudományos fokozattal rendelkezik a 10 felsorolt program közül, összesen hét programot látogat, és csak hármat nem – a hangversenyt, bábszínházat és a táncelőadást (12. ábra).

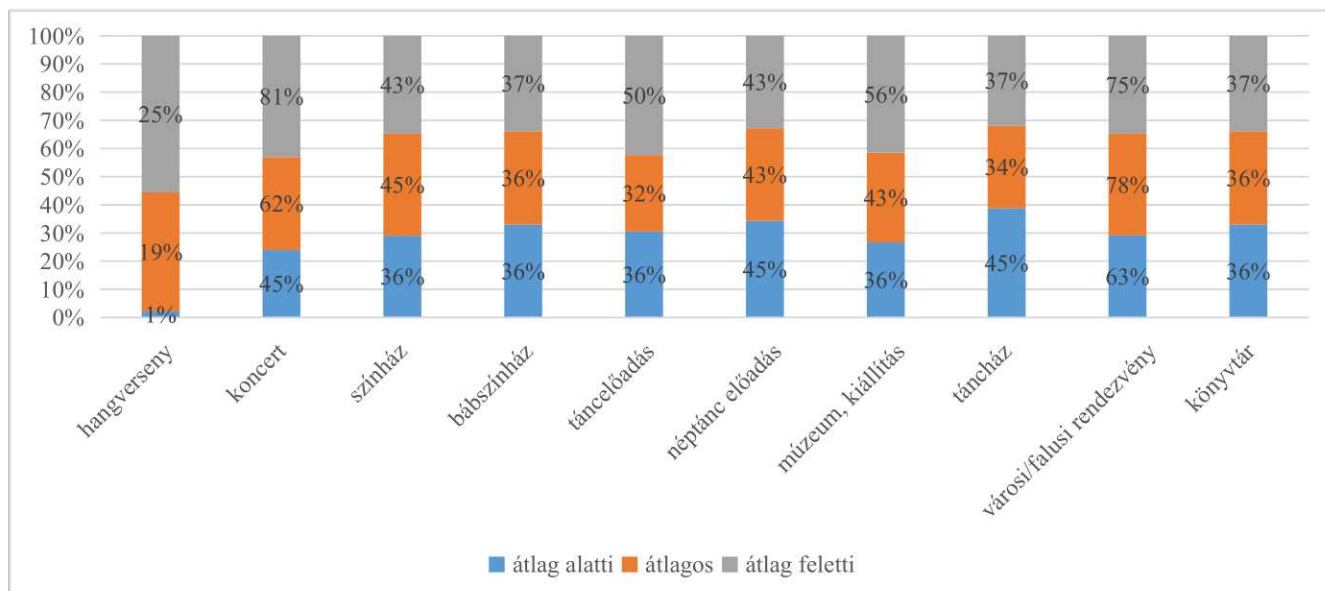
12. ábra: A családok végzettsége szerint a kulturális programok látogatása (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények alapján a második hipotézisünk beigazolódott: *H2: Feltételezzük, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik többen látogatják a kulturális helyszíneket, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik.* Az általános iskolát végzők járnak a legkevesebb kulturális programra. A végzettségek növekedésével egyre több programot látogatnak a családok. A tudományos fokozatú alanynál látható igazán, hogy a felsorolt lehetőségek közül mindössze 3 program van amit nem látogat a családjával.

Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy az átlag alatti anyagi helyzetű családok

– a válaszadók 10%-a – lényegesen kevesebbszer mennek kulturális programokra, mint a magasabb anyagi helyzettel rendelkezők. Legtöbb esetben a városi/falusi rendezvényeket, koncerteket, néptánc előadásokat és táncházakat látogatnak. Az átlagos anyagi helyzetű családok – a válaszadók 75%-a – több, mint fele jár koncertre és városi/falusi rendezvényekre. Kevesebb, mint fele jár színházba, néptánc előadásra, és múzeumba/kiállításra. Legkevesebben hangversenyre járnak. Az átlag fölötti anyagi helyzettel rendelkező családok – a válaszadók 15%-a – több esetben is magasabb arányban látogatják a kulturális programokat, mint az alacsonyabb anyagi helyzettel rendelkezők. Az átlag fölötti anyagi helyzettel rendelkező családok – majdnem teljes létszáma – jár koncertre, több mint fele jár városi/falusi rendezvényekre, múzeumba/kiállításra, táncelőadásra. A megkérdezettek közül a legkevésbé látogatott hely a hangverseny (13. ábra).

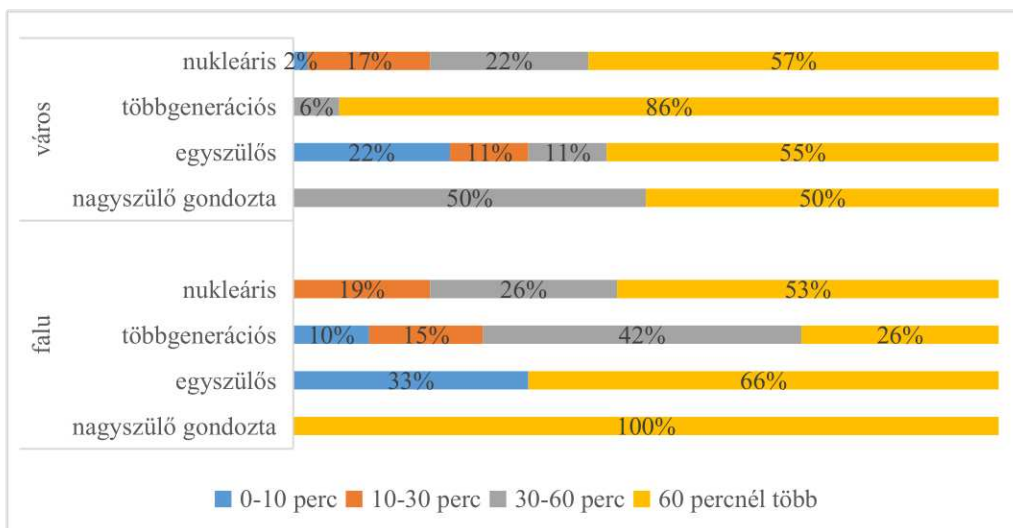
13. ábra: A családok anyagi helyzete szerint a kulturális programok látogatása (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Megállapíthatjuk, hogy a kulturális programok látogatásánál befolyásoló tényező a családok anyagi helyzete, ezzel bebizonyítva a harmadik hipotézisünket: *H3: Feltételezzük, hogy az átlagosnál jobb anyagi helyzetű családok többen látogatnak kulturális helyszíneket, mint az átlagosnál rosszabb anyagi helyzetű családok.* Az átlag alatti anyagi helyzetű családok válaszai alapján a felsorolt programokból csak egy kategóriánál jelezte a családok több, mint fele, hogy szokta látogatni. A többi programnál a felénél kevesebben jelezték.

A 14. ábrán a városon és falun élő családmodellek minőségi ideje látható. Az eredmények alapján családmodellek főként 60 percnél több minőségi időt töltenek együtt gyermekeikkel és családjukkal. Városi rész: egy nukleáris és két egyszülős családnál van megjelölve a 0-10 percnyi idő, ami nagyon kevés családdal töltött időt jelent egy 4. osztályos gyermek életében. A nagyszülő gondozta gyermekeknél is a napi 30-60 perc és 60 percnél több idő van megjelölve, ami kielégítő válasz az eredmények alapján.

A válaszadók közül 50 család él falun, de ezek közül csak 48 adott választ erre a kérdésre, így 48 család minőségi idejét elemezzük. A falusiaknál is megfigyelhető a 0-10 percnyi idő az egyszülősnél, illetve 2 család esetében a többgenerációsnál. A falun élők esetében jobban megoszlanak a számok, mint a városon élőkénél. Többen jelölték a 30-60 perc minőségi időt is a nukleáris és többgenerációs modelleknél.

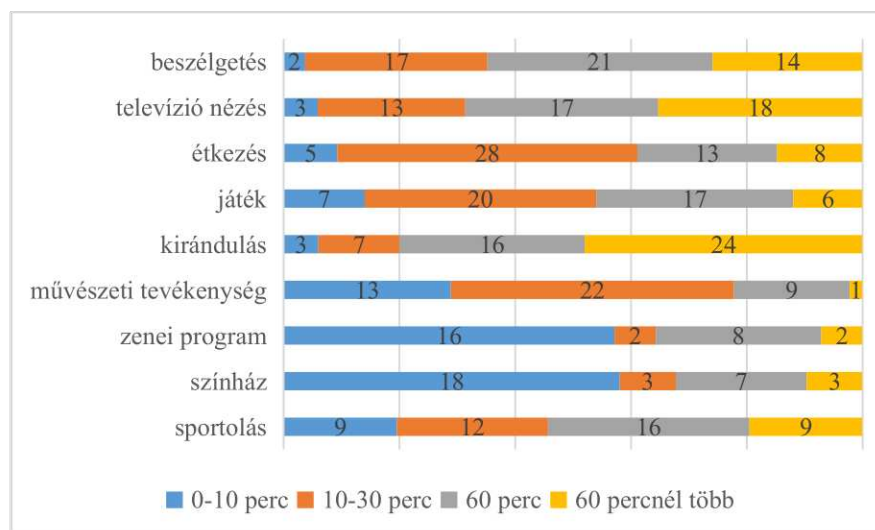

14. ábra: A városi és falusi családmodellek minőségi idejének összehasonlítása (N=108)

Forrás: saját szerkesztés

Amit megállapíthatunk, hogy a nagyszülő gondozta családmodellt kivéve, mindegyiknél megfigyelhető a napi 0-10 perc minőségi időtöltés. Ez összesen 6 családnál áll fenn: a nukleárisnál egy -, többgenerációsnál 2 - és az egyszülősnél 3 családnál. Egészében nézve az eredményt, a 0-10 perces minőségi időtöltés összesen a megkérdezettek 5%-át érinti, ezért kijelenthetjük, hogy egy pozitív eredményt kaptunk, mivel egy kisiskoláskorú gyermeknél a családdal töltött minőségi időtöltés fontos szerepet tölt be az életében fejlődés szempontjából is.

Miután összegeztük, hogy az alanyok mennyi minőségi időt töltenek együtt a családjaikkal, ezért a kérdőívben konkrét tevékenységekre kérdeztünk rá, hogy azokra mennyi időt fordítanak – saját meglátásuk szerint. Ennek köszönhetően jobban ráláthatunk a családok minőségi időeltöltéseire. Először a nukleáris családmoddellnél összesítettük az eredményeket. Megállapíthatjuk, hogy: több időt fordítanak beszélgetésre, mint kirándulásra; több időt fordítanak televízió nézésre, mint művészeti tevékenységek végzésére vagy zenei- és színházi programokon való részvételre; több időt fordítanak a közös étkezésre, mint a közös játékra vagy sportolásra; A leghosszabb időkeretet beszélgetésre, közös televízió nézésre, és kirándulásra szánják. A leggyakoribb a válaszadók körében a 10-30 perces idő ami az étkezésre, játékra, művészeti tevékenységek végzésére és sportolásra van fordítva (15. ábra).

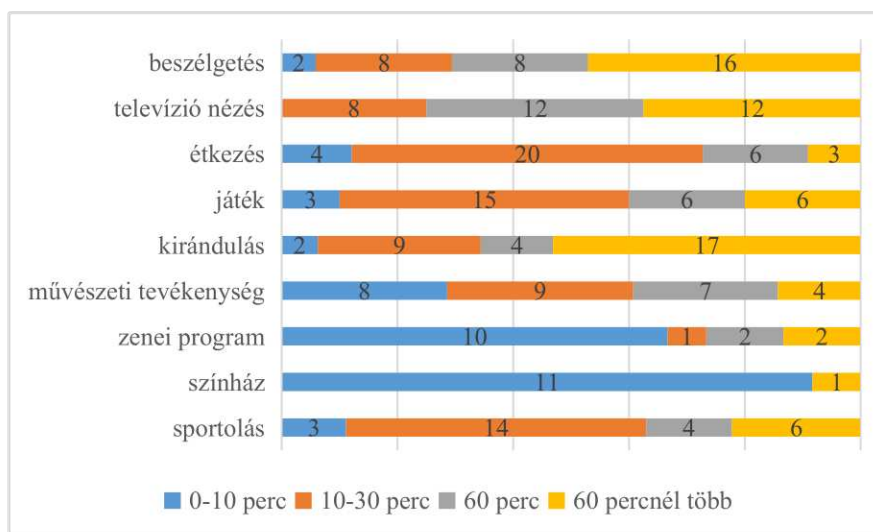

15. ábra: Nukleáris családmoddell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva (N=61)

Forrás: saját szerkesztés

A beszélgetésre fordított időt több tevékenységgel is össze lehet kapcsolni, mivel ezt a tevékenységet lehet végezni televízió nézés, étkezés, játék, kirándulás, művészeti- vagy mozgásos tevékenységeknél is egyaránt. És ugyanígy még kombinálhatjuk a televízió nézést az étkezéssel vagy zenei videók, előadások nézésével. Általánosságban, ha nézzük a tevékenységeket és az időráfordítási arányt, arra lehet következtetni, hogy aki a 0-10 percnyi idő keretet jelölte be, azok nem vesznek részt az említett tevékenységeken vagy nem sokáig foglalkoznak azokkal a tevékenységekkel, mivel például, 10 perces (vagy akár 30 perces) színházi és zenei előadások nincsenek.

A többgenerációs családmoddellnél megfigyelhető, hogy a legtöbb időráfordítás – 60 percnél több – a beszélgetésre és kirándulásra van fordítva, valamint a közös televízió nézésre. Az utóbbinál még meg kell említeni, hogy ez az egyetlen olyan tevékenység, ahol egyik család sem jelölte a 0-10 perces időkeretet. Legkevésbé szánnak időt a zenei- és színházi programokra. Megállapíthatjuk, hogy: a leggyakoribb időráfordítás a 10-30 perces időkeretbe sorolható az étkezésnél, játéknál, művészeti tevékenységnél és sportolásnál; a leghosszabb időráfordítás – 60 percnél több – a beszélgetésnél, televízió nézésnél és kirándulásnál figyelhető meg; több időt fordítanak a zenei programokra, mint a színház látogatására; több család fordít figyelmet a sportolásra időkeret figyelembe vétele nélkül, mint akik nem végeznek mozgásos tevékenységeket (16. ábra).

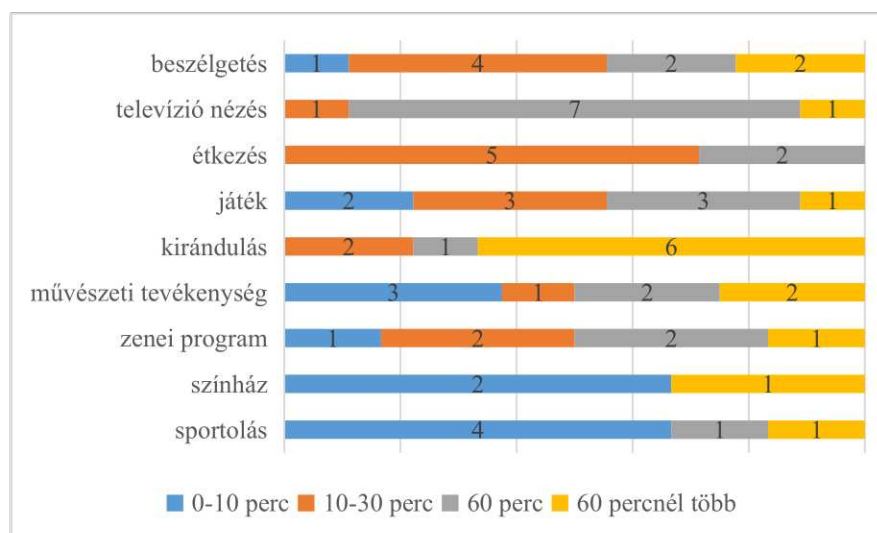

16. ábra: Többgenerációs családmoddell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva (N=34)

Forrás: saját szerkesztés

A következő családmoddell akiknél a minőségi időeltöltést tanulmányozzuk az egyszülős családok. A beszélgetésnél megoszlának a számok, a 10-30 perces kategória több családnál, de 60 perces és annál több időráfordítás is van a családoknál. A családmoddell több mint fele nézi közösen napi 1 órát a televíziót, étkezéseknél ismét a 10-30 perces kategória a gyakori, de jelen van az annál több időráfordítás is. A játék esetében szintén megoszlának a válaszok, 2 család nem szokott játszani, de 7 család naponta játszik közösen gyermekével legalább fél órát vagy annál többet. A legtöbb időt – 60 percnél többet – a kirándulásra fordítja a megkérdezettek fele. Egyenlő arányban vannak azok akik művészeti tevékenységet végeznek és zenei programon vesznek részt. Kevésbé végzik az alábbi tevékenységeket: színházi előadás látogatása, sportolás. Több

időt fordítanak beszélgetésre, közös televízió nézésre és étkezésre, mint közös játékokra vagy művészeti tevékenységekre. Több család szán időt a zenei programon való részvételre, mint a színházi előadás látogatására, vagy sportos tevékenységet végzésére (17. ábra).

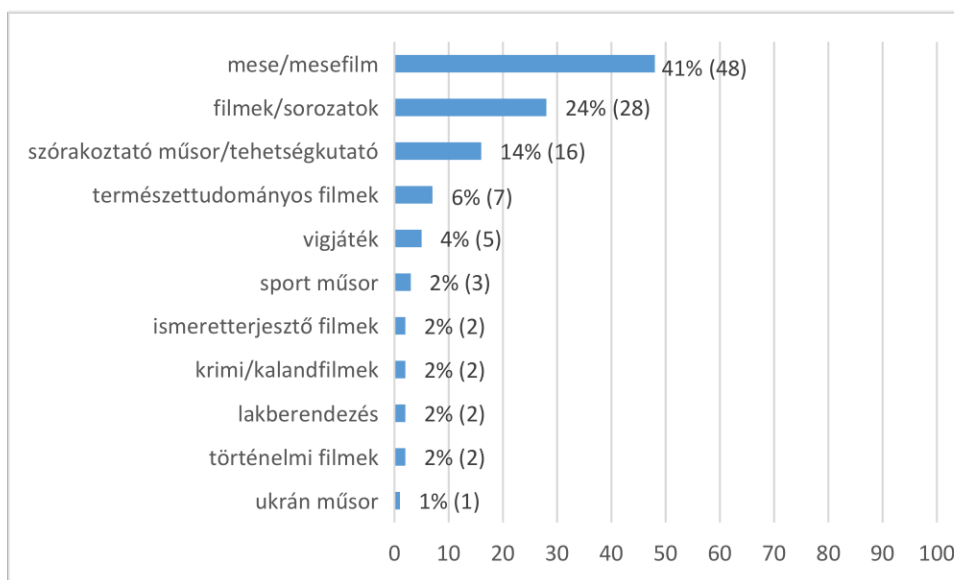
17. ábra: Egyszülős családmmodell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva (N=12)

Forrás: saját szerkesztés

Az utolsó családmmodell a nagyszülő gondozta kisgyermek. Minden tevékenységnél - kivétel a zenei program és színházi előadás – a nagyszülők fél órát, egy órát vagy annál több időt is együtt töltenek unokáikkal (Lásd: 14. ábra).

Összegezve a kapott eredményeket a városi és falusi minőségi időtöltésekről és a családmmodellenként szétbontott tevékenységek szerinti időtöltésekről a negyedik hipotézisünk nem igazolódott be, miszerint: *H4: Feltételezzük, hogy több minőségi időt tölt együtt a nukleáris- és a többgenerációs modellű család, mint az egyszülős családok vagy nagyszülő-gyerek modellű család..* Az figyelhető meg minden családmmodellnél, hogy a szülők/nevelt szülők/nagyszülők igyekeznek a lehető legtöbb időt arra fordítani, hogy együtt legyenek gyermekeikkel/ unokáikkal, ha ez nem is minden programra érvényes 100%-ban. A felsorolt tevékenységek az életben kombinálva is működnek, s az így töltött idő bármilyen tevékenységet végezve is megtelik tartalommal. Ami viszont megállapítható, hogy a válaszok alapján, az alanyok a minőségi időtöltésként inkább végeznek hagyományos és egyszerűbb/kényelmesebb tevékenységeket az otthonukban, vagy mennek a természetbe, mint kulturális intézménybe.

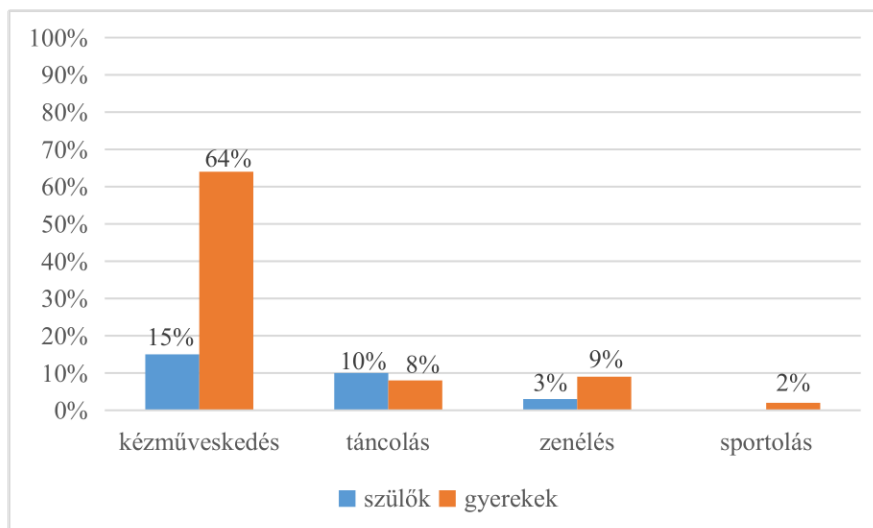
A családi minőségi időtöltésnél a közös televízió nézési szokásokra is rákérdeztünk. A 18. ábránál látható lesz, hogy milyen jellegű tartalmakat szoktak nézni. A kérdés nyitott volt, így a szülők leírhatták azokat a műsortípusokat amelyeket néznek, – így előfordult, hogy egy alannak a válasza több kategóriánál is szerepel az eredményben. Közkedvelt tartalmak a mesék, filmek, sorozatok, szórakoztató műsorok (pl.: zenés, táncos műsorok, vetélkedők, stb). Néznek közösen tudományos tartalmú – természettudományos, ismeretterjesztő, történelmi – filmeket is, sport műsorokat, akció filmeket, családi vígjátékokat. Egy család néz ukrán nyelvű műsort.

18. ábra: Családdal közösen nézett TV műsorok (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Minőségi időtöltésnél látható művészeti tevékenységekre is külön rákérdeztünk, hogy milyen egyéb tevékenységekkel szoktak foglalkozni a szülők és a gyermekeik, ez alapján látható, hogy a megkérdezettek több, mint fele kézműveskedéssel foglalkozik otthon, a megkérdezettek kevesebb, mint fele zenéléssel és táncolással, valamint sportolással (19. ábra).

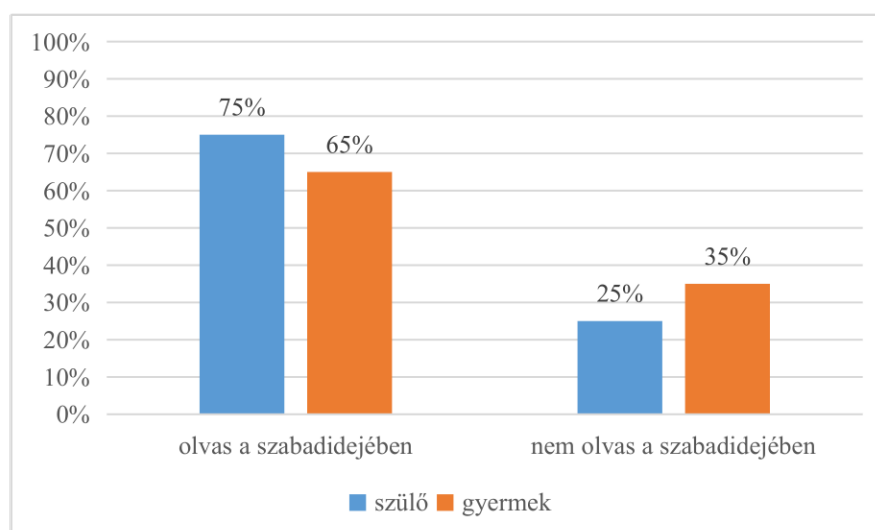

19. ábra: Szülők és gyermekek által végzett művészeti tevékenységek (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Kérdőívünk segítségével felmértük, hogy szülők és gyermekeik szabadidejükben szoktak-e olvasni. Az eredmények kimutatták, hogy a megkérdezett szülők 75%-a, és az alanyok gyermekei közül 65% szokott olvasni szabadidejében.

Harcsa István tanulmánya is kitér a „Gutenberg galaxis” hanyatlásáról, ami a fejlődő technika és technológia következtében alakul ki és az olvasás, főként a papíralapú könyvolvasás visszaszorulását foglalja magába (Harcsa, 2014). Az eredményeink pozitívak, ugyanis a megkérdezettek több, mint fele olvas a szabadidejében. Ugyanakkor megemlíthetjük, hogy a szülők és gyermekeik eredménye között 10% eltérés van, (20. ábra).

20. ábra: Szülők és gyermekeik olvasási szokásai szabadidőben (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Kutatásunk utolsó részénél azokra a kérdésekre keresünk választ, hogy milyen különbség van a zene/művészeti iskolába járó és nem járó családok között a kulturális programok látogatásánál. Az eredmény szerint az alanyok gyermekeinek több, mint fele nem jár sem zeneiskolába, sem egyéb művészeti iskolába (21. ábra).

21. ábra: Zene/Művészeti iskolába járó és nem járó gyermekek aránya (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

A 2. táblázatban látható, hogy milyen foglalkozásokra járnak a gyermekek. Összesen 2 gyermek van aki egynél több iskolán kívüli foglalkozáson vesz részt, közülük ketten járnak zongorára és táncra, és az egyik gyermek harmadik foglalkozásként énekre. Közkedvelt a megkérdezettek körében a zongora, a 41 gyermekből 16 tanul ezen a hangszeren, 5 gyermek jár táncra, és 2-2 jár még a tánc egyik műfajába – balett és néptánc szakra. Ezekon kívül járnak még fúvós-, billentyűs- és húros hangszerekre.

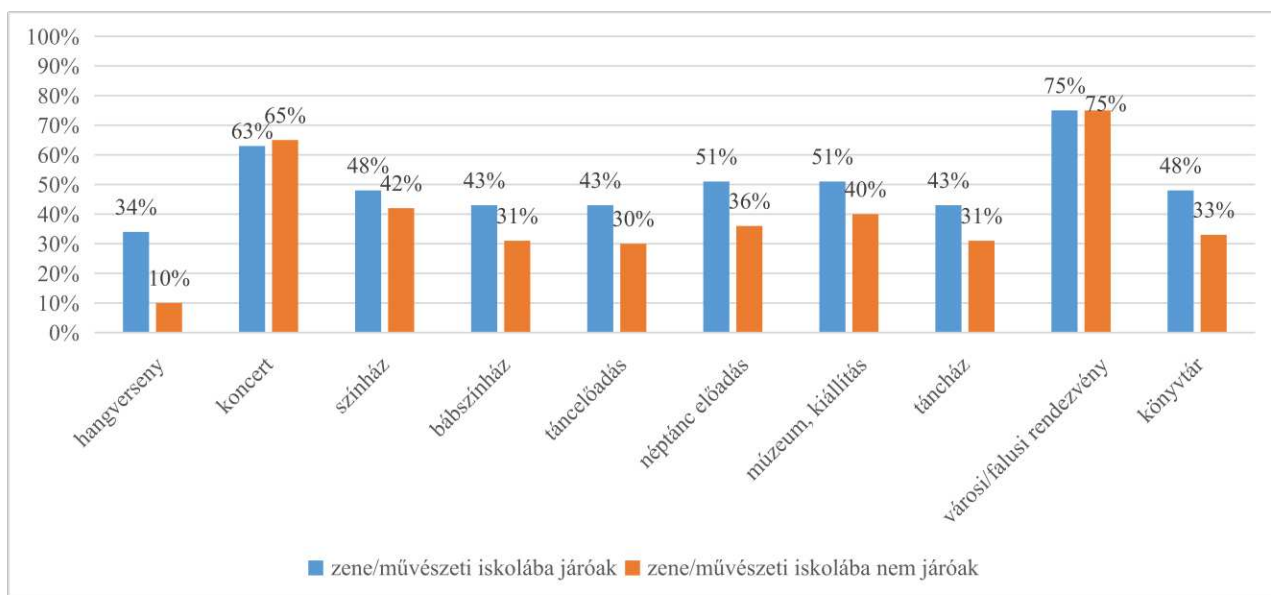
Gyermekek különórái	
zongora	14
hegedű	4
furulya	3
fuvola	3
tánc	3
balett	2
néptánc	2
gitár	2
klarinét	2
harmónika	1
ének	1
koreográfia	1

zongora+ének+tánc	1
zongora+tánc	1
rajzszakkör	1

2. táblázat: Gyermek zene/művészeti iskolai szakjai (N=41)

Forrás: saját szerkesztés

A 22. ábrán látható lesz a kulturális programok látogatásának különbsége zene/művészeti iskolába járó és – nem járó gyermekes családok között. Azok a családok, akiknél a gyermek jár zene/művészeti iskolába háromszor többen járnak hangversenyre, nagyobb arányban járnak színházba, bábszínházba, táncelőadásra, néptáncelőadásra, múzeum/kiállításra, táncházba, könyvtárba. A megkérdezettek felénél többen mindkét kategóriánál koncertre és városi/falusi rendezvényre járnak a legtöbben.

22. ábra: Kulturális programok látogatása zene/művészeti iskolába járó és nem járó családok között (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények alapján láthatjuk, hogy a legtöbb említett programnál a zene/művészeti iskolába járó alanyoknak a nagyobb százaléka jár kulturális programokra, míg azon családok akiknek gyermekei nem járnak ilyen típusú intézménybe, azok a felsorolt programokra is kevesebb százalékban járnak. Ezek fényében az ötödik hipotézisünk beigazolódott, miszerint: *H5: Feltételezzük, hogy a zene- és/vagy művészeti iskolába járó gyermekek családjai többen látogatják a kulturális programokat, mint a zene- és/vagy művészeti iskolába nem járó gyermekek családjai.*

Kérdőívünkben mind a gyermekek, mind a szülők zenei tanulmányait vizsgáltuk. Az eredmények alapján azt láthatjuk, hogy azok a szülők, akik nem jártak művészeti iskolába, nagyobb arányban iratták be gyermekeiket ilyen típusú intézménybe – 27 alany –, mint azok a szülők akik maguk is jártak – 14 alany. Az adatok alapján a gyermekek közül 69-en nem járnak művészeti iskolába (Lásd: 21. ábra), az elemzés során kimutattuk, hogy 59 esetben maga a szülő sem járt művészeti iskolába (3. táblázat).

	Gyermeke jár művészeti iskolába	Gyermeke nem jár művészeti iskolába	Válaszadók száma a kategóriában összesen
Szülő járt művészeti iskolába	14	10	24
Szülő nem járt művészeti iskolába	27	59	86

3. táblázat: Szülők, gyermekeik és a zene/művészeti iskola kapcsolata (N=110)

Forrás: saját szerkesztés

A 3. táblázatból megtudtuk, hogy 24 szülő járt zene/művészeti iskolába. A 4. táblázatban szemléltetjük, hogy milyen szakokon tanultak. Többek között billentyűs-, húros- és fúvós hangszerek lettek megemlítve, emellett az ének, tánc és néptánc foglalkozások. Öt alany végzett egy szaknál többet is. A szülők körében is népszerű a zongora, tánc és hegedű foglalkozások.

Szülők zene/művészeti iskolai szakjai	
zongora	4
tánc	4
zongora+ének	3
hegedű	2
ének	2
néptánc	2
furulya	2
fuvola	1
zongora+gitár	1
hegedű+tánc	1
zongora+fuvola+tánc	1
harmónika+tánc	1

4. táblázat: Szülők zene/művészeti iskolai szakjai (N=24)

Forrás: saját szerkesztés

3.6. Összegzés

A kutatás a kisiskoláskorú gyermekes családok kulturális fejlődését és családi szabadidő-eltöltési szokásaikat vizsgálta. Az adatokat több szempont szerint elemeztük. Vizsgáltuk az alanyok: végzettsége, anyagi háttere, családtípusa, településük jellege és művészeti iskolába járásuk alapján. A kutatás elején felállított hipotéziseinkből 4 beigazolódott: *H1: Feltételezzük, hogy a városon élő családok több kulturális programot látogatnak, mint a falun élő családok* (Lásd: 11. ábra). *H2: Feltételezzük, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik többen látogatják a kulturális helyszíneket, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők és gyermekeik* (Lásd: 12. ábra).

H3: Feltételezzük, hogy az átlagosnál jobb anyagi helyzetű családok többen látogatnak kulturális helyszíneket, mint az átlagosnál rosszabb anyagi helyzetű családok (Lásd: 13. ábra). *H5: Feltételezzük, hogy a zene- és/vagy művészeti iskolába járó gyermekek családjai többen látogatják a kulturális programokat, mint a zene- és/vagy művészeti iskolába nem járó gyermekek családjai* (Lásd: 22. ábra).

Egy hipotézisünk nem igazolódott be: *H4: Feltételezzük, hogy több minőségi időt tölt együtt a nukleáris- és a többgenerációs modellű család, mint az egyszülős családok vagy nagyszülő-gyerek modellű család* (Lásd: 14., 15., 16., 17. ábra).

A kutatás során apróbb nehézséget okozott az Excel táblázattal való munka, és a megfelelő függvények megtalálása és alkalmazása a számításokhoz. A papír formájú kérdőíveztetési módszer előnye tapasztalataim szerint, hogy több alany tölti ki, míg az előzetes kutatásnál alkalmazott elektronikus kérdőívet kevésbé. Ennek oka lehet, hogy nem mindenkihez ér el, esetleg nem ismeretes a működése a programnak. Negatívuma, hogy hosszú ideig tart a válaszok digitalizálása.

A későbbiekben ezzel a kutatással szerintem érdemes továbbra is foglalkozni. A mai 21. századi digitális világban, talán még fontosabbnak minősül, egy olyan hétköznapi téma, amely a családdal töltött minőségi idővel, szabadidő-eltöltési szokásokkal és a kisiskoláskorú gyermekes családok kulturális fejlődésével foglalkozik.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozat témája a gyermekek kulturális fejlődése és a családi szabadidő-eltöltési szokások kisiskolás korban.

A szakirodalmi részében az előző két éves évfolyammunkám szakirodalmát folytattam tovább. Bemutattuk a gyermeki szocializációs szinterek elméleteit külön formális, nem formális és informális szinterekre bontva, külön kitértünk az intézményes szocializációs szintér két fő színterére az óvodára és iskolára a gyermek fejlődése szempontjából, végezetül a zenei fejlődés szintereit ismertettük és azok jellemzőit. A második fejezetben a tőke fogalmával foglalkoztunk a kulturaátadás szempontjából, azon belül is a társadalmi és kulturális tőkével. A következő alfejezetben a szabadidővel foglalkoztunk, magával a szabadidő fogalmával a szülő és gyermek szemszögéből megközelítve, a családi szabadidős szokásokat mutattuk be egyes fő tevékenységeket megemlítve, ill. a szabadidőt befolyásoló tényezőkről számoltunk be, ami vagy egy nehezítő körülményként jelenik meg a családok életében, vagy akadályozóként. A minőségi időtöltésre is kitérünk, mivel az az egyik velejárója a közösen végzett szabadidős tevékenységeknek. A kutatásunk során bemutattuk a háttérváltozókat és a szabadidő-eltöltési és kulturálódási szokásokat a vizsgált alanyok eredményei alapján.

A kutatásunk eszköze a kérdőív volt, célcsoportunk a Beregszászi Kossuth Lajos Gimnázium (korábbi nevén: Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskola), a Beregszászi Horváth Anna Gimnázium (korábbi nevén: Beregszászi 6. Számú Horváth Anna Általános Iskola) és a Mezővári II. Rákóczi Ferenc Líceum (korábbi nevén: Mezővári II. Rákóczi Ferenc Középiskola) 4. osztályos tanulók szülei voltak. Adatbázisunk elemszáma 110. A szakirodalom és a kutatási kérdések alapján 5 hipotézist állítottunk fel, amelyből 4 beigazolódott – a település jellege, a szülők végzettsége, a családok anyagi helyzete és a gyermekek zene/művészeti iskolába járása befolyásolja a családok kulturális programlátogatását –, és egy nem igazolódott be – a családok minőségi időtöltését befolyásolja a családmódel.

A témával érdemes továbbra is foglalkozni a jövőben, mivel a munkánk során bemutattuk szerepét a gyermek fejlődése szempontjából mind a közösen eltöltött családi szabadidős tevékenységeknek és az ezzel járó minőségi időtöltésnek, mind pedig a zenei fejlesztéssel járó pozitív fejlődéseket a gyermek érzelmi- és értelmi intelligenciáját tekintve.

РЕЗЮМЕ

Тема у бакалаврській роботі – культурний розвиток дітей та звички сімейного дозвілля у віці початкової школи. У першому розділі представили дитячі ари соціалізації та їх теорії, окремо висвітлили інституційну арену соціалізації – дитячий садок, школа –, потім ті ари соціалізації, що сприяють музичному розвитку та їх значення. У другому розділі розглянули роль капіталу із сторони передачі культури, а також представили пов'язані з ними поняття. Ознайомили з можливостями сімейного дозвілля та ролі згуртованості сім'ї, факторами, що впливають на дозвілєву діяльність. Інструментом нашого дослідження було анкетування. Нашими цільовими групами були батьки учнів 4 класу Берегівського ліцею імені Лайоша Кошута (раніше відомий, як Берегівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 імені Лайоша Кошута), Берегівської гімназії імені Анни Горват (раніше відома, як Берегівська загальноосвітня школа I-II ступенів № 6 імені Анни Горват) та Варівського ліцею імені Ференца Ракоці II (раніше відомий, як Варівська загальноосвітня школа I-III ступенів імені Ференца Ракоці II). Кількість елементів у нашій базі даних – 110. На основі дослідницьких питань ми сформулювали 5 гіпотез, з яких 4 підтвердились: відвідування культурних програм залежить від матеріального становища сімей, рівня освіти батьків, характеру поселення та відвідування їх дітей музичної/художньої школи. Однак, одна наша гіпотеза не підтвердилася, де ми думали, що на якісне проведення часу сім'ями, впливає сімейна модель.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andorka R. (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest: Osiris Kiadó
- Asztalos K. (2012): *A zenei képességek és a zenei műveltség kutatása*. Iskolakultúra: pedagógusok szakmai-tudományos folyóirata (22.évf. 10.sz./ 2012) 76-92. Letöltve: 2019. november 10. http://real.mtak.hu/56592/1/EPA00011_Iskolakultura_2012-10_076-092.pdf
- Ábrahám J. – Bárdos Gy. (2014): *Szabadidő és rekreáció. Kultúra és közösség(KEK)*(Elméletek, módszerek, teóriák: 2014./ 1.szám; IV.folyam, V. évfolyam) 25-29. Letöltve: 2020. január 20. http://epa.oszk.hu/02900/02936/00016/pdf/EPA02936_kultura_es_kozosseg_2014_01_025-030.pdf
- Dr. Ábrahám J. (2016): *Rekreációs kultúra a fogyasztói társadalomban* (Doktori értekezés), Budapest. Letöltve: 2020. március 24. <http://real-phd.mtak.hu/465/19/%C3%A1brah%C3%A1m%20J%C3%BAlia.d.pdf>
- Banai I. (2015): *A nevelés szinterei, avagy szocializáció a családon innen és családon túl* (Konzulens: dr. Thuma Orsolya főiskolai docens) Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Budapest.
- Bocsi V. (2013): *Az idő a campusokon. Felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók időszociológiai vizsgálata* (PhD értekezés) Témavezető: Prof. Szabó Ildikó D.Sc). Belvedere Meridionale, Szeged
- Bodonyi E.– Busi E.– Hegedűs J.– Magyar E.– Vizely Á. (2006): *Család, gyermek, társadalom* Letöltve: 2019. december 10. <http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf>
- Borosán L. – Budainé Csepela Y. (2017): *A szabadidős tevékenységek személyiségfejlesztési lehetőségei (Leisure time Activity in Personality Development)*. Eredeti Közlemény (Testnevelés és Pedagógia. Testnevelés, sport, tudomány) 2.évfolyam, 1-2. szám.24-29. Letöltve: 2019. december 28. http://real.mtak.hu/72161/1/06_Boros%C3%A1n.pdf
- Farkas Z. (2005): *A kultúra, a szabályok és az intézmények*. Társadalomelmélet 3., Miskolci Egyetem, Miskolc. Letöltve: 2020. április 13. <https://mek.oszk.hu/03000/03092/03092.htm#4>
- Forrai K. (1974,1991): *Ének az óvodában* (Tizedik, bővített, átdolgozott kiadás). Kiadó: Editio Musica Budapest

Fülöpné Erdő M. (2010): *Szabadidő és rituálék a családban*. Katolikus Pedagógia (Tanulmányok: 1. évf. 1. sz. 2010) 265 – 276 o. Letöltve: 2020. március 17. <https://docplayer.hu/1507287-Szabadido-es-ritualek-a-csaladban.html>

Gábor A. (2013): *A bölcsődei zenei nevelés hatása a gyermekek szociális és érzelmi készségeinek fejlődésére*. Erdélyi Toll folyóirat (Zenei világ 5.évfolyam, 1.szám) 199-202. Letöltve: 2020. február 4. <http://www.erdelyigondolat.ro/erdelyitoll/pdf/ERDELYI-TOLL-2013-2-PDF.pdf>

Gyarmati A. (2016): *Nagyszülők és unokák. A nagyszülőktől az unokák felé irányuló gondozási transzferek jellege és változása*. Gyermek- és ifjúságvédelmi tanulmányok (Rubeus Egyesület), Budapest

Haffner-Kiss A. (2017): *Zenei hatások kutatása a magzati időszaktól az óvodáskorig (0-7 éves kor)*, Köztes- Európa: társadalomtudományi folyóirat (9.évfolyam, 1-2.szám) 343-349. Letöltve: 2019. november 15. http://acta.bibl.u-szeged.hu/55052/1/koztes_europa_2017_001_002_343-349.pdf

Birinyi J.– Hegedűsné Tóth Zs. – Körmeny Zs.– Kismartony K.– Mendölyné Kiss C.– MélykútinéDietrich H. –Mihalovics Cs.– Solymosi Tari E.– Szabó G.– Szabóné Németh B.– Szelei N.–Veszprémi G. (2011): „*Mi ez a gyönyörű*” (Kodály) – zenehallgatóvá nevelés – konferenciakötet. In (Szerk.:Döbrössy János). Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanító- És Óvóképző Kar Tudományos Bizottság. Letöltve: 2020. február 5. http://old.tok.elte.hu/kutatokozpont/upload/publikacio/Mi_ez_a_gyonyoru_2011.pdf

Imre A. (2002): *Szülők és iskola*. Educatio 2002/3. szám, Család. Kutatás Közben. 498-503 Letöltve: 2020. január 20. <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00021/pdf/476.pdf>

Kovácsné Dr. Bakosi É. (2012): *A szabadidő pedagógiai kérdéseiről*. Bevedere Meridionale, Szeged, 32 p., 2012. Letölthető: 2019. december 14. <http://socprof.partium.ro/Documents/Training%20material%201.pdf>

Nagy Á. – Trencsényi L. (2012): *Szocializációs közegek a változó társadalomban. A nevelés edényei: család, iskola, szabadidő, média*. Kiadó: Iszt Alapítvány, Budapest

Nánási-Molnár A. (2016): Anyanyelvhasználathoz való jog az óvodai nevelésben (kárpatáljai kutatási eredményekből). Acta Humana - Emberi Jogi Közlemények (4.évfolyam, 3. szám) 57-71.

Nádassy Lászlóné Karres M. (1981): *Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére*. (Régi típusú doktori értekezés) Letöltve: 2020. április 22. <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://doktori.bibl.u-szeged.hu/>

3642/1/1981_karres_magdolna.pdf&ved=2ahUKEwj2go6u-Y3pAhUr4aYKHdKTAIoQFjAAegQIAhAB&usg=AOvVaw3M8_M4KUZGuCU-qx6IN0jV

Memorandum az egész életen át tartó tanulásról (2000). Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2000. 10. 30., 1832, 1-26. Letöltve: 2020. április 12. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7oVOD1cX-xQJ:www.nefmi.gov.hu/europai-unio-oktatas/egesz-eleten-at-tarto/memorandum-tanulas+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=ua>

Dr. Ószi . – Dr. Holik I. (2015): *Pedagógiai kutatómódszertan*. Óbudai Egyetem, TMPK.

Dr. Harcsa I. (2014): *Családi kohézió. A szülők és a gyermekek társas együttléte a mindennapok világában. A gyermekes családokban élők időfelhasználása*. Műhelytanulmányok 5. Budapest: KSH

Harcsa I. (2014): *A családi kohézió trendjei a gyermekes családokban – A kohézió színe és fonákja*. Szociológiai Szemle (24. évfolyam, 2014/1. szám 40-66.)

Letölthető: https://szociologia.hu/dynamic/harcsa_40_66old.pdf utolsó letöltés dátuma: 2021.02.01.

Turmezeyné Heller E., Máth J. és Balogh L. (2005): *Zenei képesség és iskolai fejlesztés*. Magyar pedagógia (105. évfolyam, 2. szám) 207-236. Letöltve: 2020. április 1. http://misc.bibl.u-szeged.hu/14078/1/mp_2005_002_6406_207-236.pdf

Turmezeyné Heller E. (2007): *A zenei ismeretek és képességek fejlődése az asló tagozatos életkorban* (PhD értekezés Témavezető: Dr. Balogh László) Debreceni Egyetem Interdiszciplináris Bölcsészettudományok Doktori Iskola, Debrecen

Turmezeyné Heller E. – Balogh L. (2009): *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. Kocka Kör & Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University in Nitra, Debrecen.

Pethő V. (2011): *Kodály Zoltán és követői zenpedagógiájának életreform elemei* (PhD értekezés Témavezető: Dr. Pukánszky Béla) Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Doktori Iskola Neveléstörténet Doktori Program, Szeged.

Pusztai G.– Fináncz J.(2003): *A negyedik fokozat iránti társadalmi igény megjelenése*. Educatio (2003/4.) 618-634. Letöltve: 2020. március 20. <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00026/pdf/1005.pdf>

Reischl K. (2007): *Szabadidős ismeretek, Tematikus vázlatok*. Letöltve: 2020. április 2. http://www.unp.hu/sites/default/files/imuk/pdf/szabadidos_ismeretek_tematikus_vazlatok.p

df?fbcl

id=IwAR1EJVuM6qWZsbLro5w_0X-Eq5eLIu_c2xLGcNyXwluJwXLdip0X8hWXN0

Rózsa Lászlóné Szabó D. (2015): *A zenei tehetség fejlődését és kibontakozását befolyásoló tényezők vizsgálata* (PhD értekezés). *Parlando folyóirat* (zenepedagógiai folyóirat 2015/1.szám). Letöltve: 2020. április 1. <https://www.parlando.hu/2015/2015-1/RozsaLaszloneSzaboDora.pdf>

Szarka J. (2015): *Zenei elkötelezettségünk az óvodában*. *Parlando Zenepedagógiai folyóirat* (2015/6.szám). Letöltve: 2020. április 13. http://www.parlando.hu/2015/2015-6/Szarka_Julia.pdf

Szczuka B. – Nagy B. – Tóbiás I. – Gyula F. (2018): *A szülők munkavállalásának hatása gyermekek jóllétére*. *Társadalomtudományi Szemle: socio.hu* (tanulmányok: 8.évfolyam, 4. szám) 70-96.

Szücs T. (2018): *Az alapfokú művészeti iskolák működése és társadalmi környezete. Egy esélynövelő iskolatípus?* (Doktori (PhD) értekezés. Témavezetők: Prof. Dr. Duffek Mihály és Dr. Juhász Erika) Debreceni Egyetem BDT

Zsolnai A. (2013): A szociális viselkedés alakulása kisiskolás és serdülőkorban. In: Molnár Gyöngyvér és Korom Erzsébet (szerk.): *Az iskolai sikerességet befolyásoló kognitív és affektív tényezők értékelése*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest. 255–272. Letöltve: 2020. április 10. http://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_1/Zsolnai_2013.pdf

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra: Czeizel (2·4)+1 tehetségfaktora (Forrás: Nagy – Trencsényi, 2012)	9
2. ábra: Nash-piramis (Forrás: Ábrahám, 2016)	20
3. ábra: A szabadidőt befolyásoló tényezők (Forrás: Kovácsné Bakosi, 2010)	25
4. ábra: Nemek szerinti megoszlás	35
5. ábra: Korcsoport szerinti életkori megoszlás	35
6. ábra: A családok lakóhely szerinti megoszlása	36
7. ábra: A szülők iskolai végzettsége	36
8. ábra: A családok szubjektív anyagi helyzete	37
9. ábra: Az alanyok családmmodelljei	38
10. ábra: Városi és falusi családmmodellek összehasonlítása	38
11. ábra: Kulturális programok látogatása lakóhelytől függően	39
12. ábra: A családok végzettsége szerint a kulturális programok látogatása	41
13. ábra: A családok anyagi helyzete szerint a kulturális programok látogatása	42
14. ábra: A városi és falusi családmmodellek minőségi idejének összehasonlítása	43
15. ábra: Nukleáris családmmodell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva	44
16. ábra: Többgenerációs családmmodell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva.	45
17. ábra: Egyszülős családmmodell minőségi időtöltése tevékenységekre bontva	46
18. ábra: Családdal közösen nézett TV műsorok	47
19. ábra: Szülők és gyermekeik által végzett művészeti tevékenységek	48
20. ábra: Szülők és gyermekeik olvasási szokása szabadidejükben	48
21. ábra: Zene/Művészeti iskolába járó és nem járó gyermekek aránya	49
22. ábra: Kulturális programok látogatása zene/művészeti iskolába járó és nem járó családok között	50
1. táblázat: A kulturális programok nem látogatásainak okai	40
2. táblázat: Gyermekek zene/művészeti iskolai szakjai	50
3. táblázat: Szülők, gyermekeik és a zene/művészeti iskola kapcsolata	51
4. táblázat: Szülők zene/művészeti iskolai szakjai	51

2. számú melléklet: Kérdőív

Kérdőív

TISZTELT KITÖLTŐ!

Pilip Vanessza vagyok, a II. RFKMF Pedagógia és Pszichológia Tanszék negyedéves hallgatója.

Szakedolgozatomhoz szeretném segítségét kérni. Munkám során a kisiskolás korúak családjainak kulturális és szabadidő-eltöltési szokásait kutatom.

A kérdőív kitöltése teljes mértékben ANONIM és ÖNKÉNTES jellegű. A résztvevők személyazonosságát NEM ADJUK KI harmadik félnek. A kutatás további részében KÓDRENDSZERREL különböztetjük meg az alanyokat. Az itt szerzett adatokat KIZÁRÓLAG TUDOMÁNYOS (SZAKDOLGOZAT) célokra használom fel.

Kérem olvassa el figyelmesen a kérdéseket, válaszait jelölje a kis kockában egy „X” vagy egy „√” jellel.

KÓD: _____

1. Az Ön neme:

- 1. Nő
- 2. Férfi

2. Az Ön születési éve:

_____

3. Legmagasabb iskolai végzettsége:

- 1. Általános iskola
- 2. Szakiskola
- 3. Érettségi
- 4. Főiskola/ egyetem
- 5. Tudományos fokozat

4. Jelenleg dolgozik-e?

- 1. Igen
- 2. Nem

5. Jelenlegi foglalkozása:

- 1. Alkalmi vagy betanított munkás
- 2. Szakmunkás
- 3. Adminisztratív dolgozó
- 4. Egyéni vállalkozó
- 5. Értelmiségi (pedagógus, művész, bölcsész)
- 6. Nyugdíjas
- 7. Rokkant nyugdíjas
- 8. Háztartásbeli
- 9. Munkanélküli

Egyéb: _____

6. Amennyiben nincs munkaviszonya, miért nincs?

- 1. Háztartásbeli
- 2. Regisztrált álláskereső
- 3. Rokkant nyugdíjas
- 4. Öregségi nyugdíjas
- 5. Gyermeket gondoz (GYES/GYED)

Egyéb: _____

7. Kivel neveli a gyermekét?

- 1. Édesanyjával/ Édesapjával
- 2. Egyedül nevelem

3. Nevelőanyjával/ Nevelőapájával együtt

4. Nagyszülő neveli

Egyéb: _____

8. Hány 18 éven aluli gyermeket nevel?

_____

9. Ki(k) él(nek) az Önök háztartásában?

1. Házastársam/Élettársam, gyermekem (gyermekeim)

2. Nagyszülő(k), gyermekem (gyermekeim)

3. Házastársam/ Élettársam, nagyszülő(k), gyermekem (gyermekeim)

Egyéb: _____

10. Állandó lakhelye:

1. Város

2. Község/ Falu

3. Megyeszékhely

11. Ön rendelkezik zenei szakirányú végzettséggel?

1. Igen

2. Nem

12. Amennyiben az előző kérdésre Igen-nel válaszolt, milyen zenei végzettséggel rendelkezik? (Amennyiben az előző kérdésre Nem-mel válaszolt, kérem folytassa a következő kérdéssel!)

_____

_____

13. Foglalkozott-e más művészeti tevékenységgel? (festés, kézműveskedés, táncművészet, stb.)

_____

_____

**14. Szoktak-e otthon a gyermekkel közösen végezni különböző művészeti tevékenységeket?
(festés, kézműveskedés, stb.)**

---

15. Gyermeke jár zene/művészeti iskolába?

- 1. Igen, én szerettem volna ha jár
- 2. Igen, ő szeretett volna járni
- 3. Nem, de szeretném
- 4. Nem, de szeretne
- 5. Nem jár

16. Ha jár zene/művészeti iskolába, milyen tanszakra?

---

17. Található-e hangszer az otthonukban? Milyen?

- 1. Igen, egy darab
- 2. Nem
- 3. Több is

---

18. Tanít Ön gyermekének gyermekdalokat?

- 1. Igen
- 2. Én nem, de a családtagok igen
- 3. Nem

19. Szoktak-e közösen zenélni/énekelni a gyermekével?

- 1. Igen, naponta
- 2. Igen, de ritkábban

- 3. Nem igazán
- 4. Soha

20. Milyen gyakran hallgat gyermeke zenét, vagy néz zenés videót?

- 1. Naponta
- 2. Hetente
- 3. Ritkábban
- 4. Soha

21. Milyen eszközön hallgat gyermeke zenét?

- 1. Rádióban
- 2. MP3/MP4/ vagy egyéb lejátszókon
- 3. Internet
- 4. TV

22. Egy átlagos munkanapon mennyi minőségi időt tud eltölteni gyermekével? (pl.: beszélgetés, séta, családi játék, étkezés, TV-nézés, kirándulás, stb.)

- 1. 0-10 perc
- 2. 10-30 perc
- 3. 30-60 perc
- 4. 60 percnél több

23. Milyen gyakran végeznek közös programokat a családdal? (pl.: beszélgetés, sétálás, közös étkezés, kirándulás, családi játék, stb.)

- 1. Minden nap
- 2. Hetente egyszer
- 3. Hetente kétszer
- 4. Havonta egyszer
- 5. Havonta kétszer

6. Fél évente

7. Soha

24. Jelölje X-szel, hogy milyen közös programokon vesznek részt a családdal! *(Egyszerre több választ is adhat)*

Tevékenység/Időráfordítás	0 – 10 perc	10 – 30 perc	60 perc	60 percnél több
Beszélgetés				
Közös televízió nézés				
Közös étkezés				
Közös játék (társasjáték, activity, stb.)				
Kirándulás a szabadban				
Művészeti tevékenységek (rajzolás, kézműveskedés, táncművészet, stb.)				
Sportolás és mozgásos tevékenységek				
Zenei programok látogatása (koncert, zenei est, stb.)				
Színház, mozi				

25. A szabadidejében szeret olvasni?

1. Igen

2. Nem

26. Gyermeke szeret olvasni?

1. Igen

2. Nem

27. Található-e könyv az otthonukban?

1. Igen

2. Nem

3. Nem sok

28. Milyen gyakran jár Ön (gyermekével vagy gyermeke nélkül) a következő programokra? (Egyszerre több válasz is adható. Kérjük külön jelölje egy „X” jellel, hogy gyermekével vagy nélküle jár az adott helyekre!)

	Soha	Ritkán	Elég gyakran	Havonta	Hetente		Gyermekem nélkül	Gyermekemmel közösen
Hangversenyre								
Koncertre								
Színházba								
Bábszínházba								
Táncelőadásra								
Néptánc előadásra								
Múzeumba, Kiállításra								
Táncházba								
Városi/Falusi rendezvények								
Könyvtárba								

29. Amennyiben nem jár kulturális programokra, miért?

1. Nincs rá idő
2. Nem érdekel az ilyen jellegű program
3. Anyagi okokból
4. Korlátozott közlekedés, faluban/városban
5. Ukrán nyelv tudás hiánya
6. A faluban nincs ilyen program
7. Egyéb: _____

30. Szoktak-e a gyermekkel közösen televíziót nézni? Ha Igen, milyen műsorokat?

1. Igen

2. Nem

---

31. Szoktak-e a gyermekkel közösen YouTube videókat nézni? Ha igen, milyen jellegű témakörökben? (több választ is adhat)

1. Igen   2. Nem
1. tudományos csatorna
2. dekoráció készítése házilag
3. vicces videók
4. tantárgyakkal kapcsolatos videó anyagok
5. koncertek/színházi darabok/zenei videók
6. mese csatorna
7. sütéssel, főzéssel kapcsolatos videók
8. ismeretterjesztő videók

Egyéb: _____

---

32. Fontosnak tartják-e, hogy a gyermek majd művészeti tevékenységet végezzen, vagy ilyen szakmát folytasson? Miért?

1. Igen
2. Nem
-
-

33. Hogyan jellemezné anyagi helyzetét?

1. Átlagosnál sokkal rosszabb
2. Átlagosnál valamivel rosszabb
3. Átlagos

- 4. Átlagosnál valamivel jobb
- 5. Átlagosnál sokkal jobb

34. Van-e otthon a családban:

	Igen	Nem	Több is
Ipad			
Okos telefon			
Laptop			
Számítógép			
Tablet			
Plazma TV			
Bekötött internet			
Playstation			
E-book olvasó			

A kitöltésre fordított idejét hálásan köszönöm!

Завідувачу кафедри
Біда Олені Анатоліївни

здобувача вищої освіти
Пилип Ванесси Василівни
Початкова освіта
IV курс, денна форма

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

28.05.2021.

Дата

Підпис

Bida Olena
tanszékvezetőnek
Pilip Vanessza
IV. évfolyamos nappali tagozatos
tanító szakos hallgatótól

NYILATKOZAT

A II. Rákoczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

2021. 05. 28.

Dátum

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007936759

Дата перевірки:
20.05.2021 00:12:49 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
20.05.2021 00:40:57 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: **Pilip-Vanessa**

Кількість сторінок: 55 Кількість слів: 14674 Кількість символів: 115211 Розмір файлу: 895.42 KB ID файлу: 1008027698

3.95% Схожість

Найбільша схожість: 0.41% з Інтернет-джерелом (https://conferences.euba.sk/merkur/images/proceedings/merkur_2020)

3.95% Джерела з Інтернету

376

Сторінка 57

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел